

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**ОФШОРИ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ
ТА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ГАРАСИМІВА Богдана Тарасовича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ВИСОЦЬКА Інна Борисівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
МИСЬКІВ Галина Василівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«07» грудня 2023 р., протокол № 5
завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис) МЕЛЬНИК С.І.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки
 Кафедра фінансів та обліку
 Освітній ступінь «магістр»
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри
фінансів та обліку

Степан МЕЛЬНИК

«13» квітня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ГАРАСИМІВА Богдана Тарсовича

1. Тема роботи **Офшори як основний інструмент відмивання коштів та ухилення від сплати податків**
керівник роботи **ВИСОЦЬКА Інна Борисівна, кандидат економічних наук, доцент**
затверджені розпорядженням директора Інституту від **«07» квітня 2023 р. № 4**
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи **«05» грудня 2023 р.**
3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативні акти у сфері оподаткування та протидії «відмиванню» коштів та фінансування тероризму; літературні джерела з вказаної тематики; статистичні матеріали та аналітичні дані за темою.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) провести теоретичне дослідження сутності поняття «ухилення від сплати податків» та «офшорні юрисдикції», розкрити принципи організації офшорних фірм, банків, трастів та страхових організацій, дослідити нормативно-правовий механізм деофшоризації економіки України, вивчити типові схеми використання офшорних зон для ухилення від сплати податків та відмивання коштів, провести аналіз обсягів легалізованих коштів із використанням офшорних схем, вивчити міжнародний досвід протидії застосування офшорних схем в економічній діяльності, розробити заходи деофшоризації вітчизняної економіки.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків) Основні причини ухилення платниками від сплати податків, види офшорних зон за рівнем оподаткування, суми податкових надходжень до Зведеного бюджету України упродовж 2019-2022 рр., обсяги операцій платників та податкових втрат від них в Україні у 2020-2021 рр., схеми легалізації коштів, одержаних порушення податкового законодавства із використанням офшорних юрисдикцій, схеми «відмивання» коштів, отриманих у незаконний спосіб, із використанням офшорних юрисдикцій, обсяги прямих інвестицій з України упродовж 2019-2022 рр., підстави віднесення операцій до контрольованих та методи, що до них застосовувались упродовж 2021-2022 рр., питома вага контрольованих операцій за предметами операцій упродовж 2021-2022 рр., методичний інструментарій деофшоризації української економіки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ВИСОЦЬКА І. Б.		
2	ВИСОЦЬКА І. Б.		
3	ВИСОЦЬКА І. Б.		

7. Дата видачі завдання «13» квітня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.07.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.09.2023	виконано
3	Написання другого розділу	01.10.2023	виконано
4	Написання третього розділу	01.11.2023	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	15.11.2023	виконано
6	Оформлення роботи	01.12.2023	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)ГАРАСИМІВ Б.Т.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)ВИСОЦЬКА І.Б.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ГАРАСИМІВ Б.Т. Офшори як основний інструмент відмивання коштів та ухилення від сплати податків. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних основ функціонування офшорних юрисдикцій та використання їх з метою ухилення від сплати податків і «відмивання» коштів. У роботі типові схеми легалізації коштів та уникнення оподаткування із використанням офшорних схем. Проведено аналіз обсягів ухилення від сплати податків та вивезення капіталу з країн через офшорні юрисдикції. Запропоновано заходи деофшоризації вітчизняної економіки на основі використання світового досвіду.

Ключові слова: офшорні юрисдикції, ухилення від сплати податків, трансфертне ціноутворення, відмивання коштів, деофшоризація

ANNOTATION

HARASYMIV B.T. Offshores as the main tool for money laundering and tax evasion. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical foundations of the functioning of offshore jurisdictions and their use for tax evasion and money laundering. Typical schemes for money laundering and tax avoidance using offshore schemes are at work. An analysis of the volume of tax evasion and the export of capital from countries through offshore jurisdictions was carried out. Measures of de-offshoreization of the domestic economy based on the use of world experience are proposed.

Keywords: offshore jurisdictions, tax evasion, transfer pricing, money laundering, de-offshoreization

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ВІДМИВАННЯ КОШТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ОФШОРНИХ СХЕМ	9
1.1. Ухилення від сплати податків: сутність, причини та чинники поширення	9
1.2. Поняття, походження та особливості застосування офшорних юрисдикцій з метою легалізації коштів	13
1.3. Нормативно-правовий механізм протидії «відмиванню» коштів та ухиленню від сплати податків	22
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОШИРЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ З МЕТОЮ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ВІДМИВАННЯ КОШТІВ	28
2.1. Масштаби ухилення від сплати податків в Україні	28
2.2. Типові схеми відмивання коштів із використанням офшорних юрисдикцій	33
2.3. Оцінка рівня офшоризації економіки України	37
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА МЕТОДИ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	44
3.1. Міжнародний досвід протидії застосування офшорних схем в економічній діяльності	44
3.2. Розробка заходів деофшоризації вітчизняної економіки	53
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес глобалізації, що спостерігається з кінця ХХ ст., відкриває країнам чимало можливостей та перспектив. Ця проявляється у спрощенні експортно-імпортних операцій, легкому проникненню на ринки інших держав, спрощенню здійснення фінансових операцій. Водночас, глобалізаційні процеси супроводжуються із поширенням такого явища як «офшори». Офшорні юрисдикції – країни або регіони, в яких законодавчо встановлено пільгові податкові режими, спрощені митні правила та умови ведення бізнесу для нерезидентів. Такі юрисдикції виникають в країнах з низьким економічним розвитком, що розташовані поблизу економічно розвинутих країн із жорстким податковим регулюванням та високим рівнем податкового навантаження. Використання офшорів є досить вигідним для платників податків, оскільки значно знижує обсяги податкових платежів та спрощує ведення обліку та звітності. Приховування кінцевих бенефіціарів та закритість фінансових операцій спонукає використовувати офшорні юрисдикції з метою «відмивання» доходів, отриманих незаконним шляхом. Все вище сказане, актуалізує дослідження офшорних юрисдикцій та пошуку шляхів деофширизації української економіки.

Проблеми функціонування офшорних юрисдикцій були предметом дослідження багатьох вчених, зокрема: Гуржій О.Ю., Бондаревської К.В. [42], Луцишина З.О., Мехтієва Е.[26], Паршина Ю., Санакоєва Д., [28], Редзюк Є.В [11], Столярова В.Ф., Островецького В.І. [27], Ямко П.Ю. [35] та інших вчених, висновки та результати досліджень котрих були використані при написанні цієї кваліфікаційної роботи.

Під час написання кваліфікаційної роботи нами використовувались чинна нормативно-правова база України, аналітичні дані Національного банку України, Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет. Проте навіть за

умови наявності великої кількості публікацій, проблема використання офшорів як інструменту відмивання коштів та ухилення від сплати податків залишається актуальною і потребує поглибленого вивчення та дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної роботи є проведення глибокого теоретичного дослідження використання офшорів як інструменту відмивання коштів та ухилення від сплати податків, а також обґрунтування практичних рекомендацій щодо деофшоризації національної економіки.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- дослідити сутність понять «ухилення від сплати податків» та «офшорна юрисдикція»;
- розкрити основні причини ухилення від сплати податків, а також переваги та недоліки від застосування офшорних схем;
- вивчити законодавчі акти у сфері протидії ухиленню від сплати податків та протидії відмиванню коштів;
- провести аналіз обсягів податкових надходжень та ухилення від сплати податків;
- відобразити існуючі схеми відмивання коштів, отриманих у незаконний спосіб, із використанням офшорних юрисдикцій;
- оцінити рівень офшоризації національної економіки;
- вивчити міжнародний досвід протидії ухиленню від сплати податків та відмиванню коштів за допомогою офшорних зон;
- запропонувати напрями деофшоризації національної економіки.

Об'єктом дослідження є економіка України.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти використання офшорів як інструменту ухилення від сплати податків та відмивання коштів.

Методи дослідження. Проведене у кваліфікаційній роботі дослідження здійснювалось із використання таких методів наукового пізнання:

- методи аналізу та синтезу – при дослідженні сутності понять «ухилення від сплати податків» та «офшорні юрисдикції»;
- аналітичний метод – при проведенні аналізу обсягів податкових надходжень та ухилення від сплати податків;
- графічний метод – при побудові графіків та діаграм;
- метод узагальнення – при підведенні підсумків та формулюванні висновків.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено заходи деофшоризації національної економіки шляхом впровадження інституційно-правового, організаційно-економічного, інформаційно-аналітичного та соціально-психологічного механізму через застосування прямих та непрямих методів.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи досліджено сутності понять «ухилення від сплати податків», «офшорні юрисдикції». Розкрито основні причини ухилення платниками від сплати податків та способи ухилення через використання офшорних зон.

Другий (аналітичний) розділ містить аналіз обсягів податкових надходжень та втрат від ухилення від сплати податків, а також основні результати контролю за трансфертним ціноутворенням. Розглянуто основні схеми відмивання коштів із використанням офшорних юрисдикцій.

У третьому розділі містяться рекомендації щодо деофшоризації української економіки, вивчено передовий світовий досвід у цій сфері. Розглянуто можливість його імплементації у вітчизняну практику

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (44 найменування а 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 67 сторінок, із них основний текст – 63 сторінки, які містять 12 рисунків та 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ВІДМИВАННЯ КОШТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ОФШОРНИХ СХЕМ

1.1. Ухилення від сплати податків: сутність, причини та чинники поширення

Ухилення від сплати податків – це використання нелегальних методів для зменшення суми податкового зобов'язання. Зазвичай це здійснюється самим платником податків шляхом зменшення доходу або іншого об'єкту оподаткування, уникнення або неповного подання необхідних документів для розрахунку податку, отримання незаконних податкових пільг та інших переваг, вчинення інших дій, які порушують закон [1, с. 63].

Ухилення від сплати податків вважається одним з видів економічних злочинів. Несплачені податки обмежують дохід до державних та місцевих бюджетів, що поглиблює проблему дефіциту коштів у державі. Збереження цього явища завдає значних негараздів у суспільстві, порушуючи звичайні відносини між державою, бізнесом та громадянами.

Розглянемо сутність терміну «ухилення від сплати податків» – це загальні дії, бухгалтерські операції, юридичні акти, шахрайство та прийоми, які використовують платники або треті сторони з метою уникнення оподаткування.

Експерти Державної податкової служби України вказують, що «створення схем ухилення від сплати податку стало частиною української бізнес-культури» [2]. Важливо зауважити, що не всі дії економічних суб'єктів щодо зниження податкового навантаження порушують закон; існують і законні методи зниження податкових виплат. В Україні використовуються два шляхи для зниження обсягів сплати податків: ухилення від сплати податків та уникнення податків.

Уникнення сплати податків, відоме також як «втеча від сплати податків», може відбуватися двома способами. По-перше, це може бути досягнуто шляхом зниження суми податків, які підлягають сплаті, без порушення законодавства, або через використання легальних методів, таких як використання прогалин або суперечностей у законодавстві. Ухилення від сплати податків, навпаки, передбачає порушення законодавства, що визначається як податкове шахрайство.

Втеча від податкових платежів може бути розглянута як «штучне заниження податкових зобов'язань до рівня, коли оподаткування досягає мінімального значення» [3, с. 21]. Цей процес спрямований на податкову оптимізацію, податкове планування та мінімізацію податків, і відбувається в рамках закону.

Сучасний бізнес також активно користується послугами консультантів у галузі податкової мінімізації. Схеми втечі від податкових платежів включають такі схеми:

- «зміщення доходу» – схема, коли платник податку намагається перенести дохід на рівень оподаткування з меншою ставкою;

- «відкладання податку» – схема податкової оптимізації, що включає відстрочення платежу шляхом бухгалтерських маніпуляцій;

- «податковий арбітраж» – схема, що передбачає використання різних ставок податків для оптимізації податкового навантаження [3, с. 21].

Ключовою ознакою є те, що зазначені дії у сфері втечі від сплати податків, які визначені, не включають в себе порушення податкового законодавства України. Зазначені схеми передбачають використання легальних методів зменшення обов'язкових податкових платежів, оскільки «основним джерелом права в Україні є нормативно-правовий акт» [4, с. 11]. Ухилення від сплати податків може бути умисною або неумисною дією, яка виконується платником податків і, в основному, виявляється через такі базові схеми порушення податкового законодавства:

- подання завідомо неправдивих даних, включаючи заниження доходів, оцінки майна та інших об'єктів оподаткування;
- неподання потрібних документів для правильного розрахунку податків;
- часткове подання відповідних даних для розрахунку податків;
- представлення недостовірних документів з метою отримання податкових пільг у незаконний спосіб;
- подання недостовірних даних для отримання пільг і преференцій у супереч закону;
- приховування інформації про втрату підстав для отримання пільг з оподаткування або неповідомлення про неї;
- невиплата сум податку на доходи фізичних осіб;
- відсутність перерахунків сум податку на доходи фізичних осіб до бюджету.

Податкові порушення виникають з різних причин, деякі з них є загальнодержавними і пов'язані з економічною кризою, тоді як інші впливають зі специфічних умов функціонування податкової служби у боротьбі з податковими правопорушеннями. Вчені В. Захожай, А. Кізим, А. Крисоватий та Я. Литвиненко у своїх дослідженнях виділяють чотири групи причин ухилення від сплати податків: моральні, політичні, економічні та технічні [5]. Водночас, А. Кізим та А. Крисоватий вказують на складність природи ухилення від сплати податків, оскільки це може приймати форму розкрадання бюджетних коштів легальним чи кримінальним способом, відсутність громадянської свідомості платників податків, моральної відповідальності та переважання корисливих імпульсів. За їхньою думкою, зменшення обсягів податкових платежів відбувається через дію таких основних факторів: перевищеного податкового навантаження, недосконалості та нестабільності податкового законодавства, нераціональної структури оподаткування, низького рівня суспільної свідомості щодо необхідності повного сплати податків та високого рівня корупції.

Крім того, К.А. Матвійчук розглядає фактори, що сприяють поширенню явища уникнення від оподаткування. Серед них вказується склад податкової системи, кількість податків і рівень податкового навантаження, складність розрахунку податкових сум, нераціональна структура оподаткування, неефективність податкової служби, низький рівень суспільної свідомості стосовно необхідності сплати податків, рівень довіри платників до владних структур, які розподіляють кошти, отримані від податків, та рівень корупції в державі [6].

У наукових колах на даний момент відсутній єдиний підхід до визначення причин, які призводять до ухилення від сплати податків. Після аналізу робіт вчених та експертів у сфері безпеки та правоохоронної діяльності можна згрупувати причини ухилення від сплати податків у такі групи: економічні, політичні, правові, моральні та технічні. Кожна з цих груп включає від двох до восьми причин. Детально групи причин ухилення від сплати податків представлені на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Основні причини ухилення платниками від сплати податків

Джерело: складено автором за даними [5-6]

Необхідно визначити фактори, які стимулюють ухилення від сплати податків і зборів, враховуючи їх соціально-економічне походження. Ці чинники умовно розділяють на дві категорії: об'єктивні, які не залежать від

особистості платника податків та його бажань, а зумовлені зовнішнім середовищем, і суб'єктивні, які відображають ставлення особи до обов'язку сплати податків та зборів і корисливу мету. Суб'єктивні фактори, в свою чергу, можна класифікувати на матеріальні, що виражають бажання легкої наживи та збагачення, не завжди відповідаючи власним інтересам, і ідеологічні, які виникають внаслідок несприйняття податкової політики влади та загальної необізнаності.

Аналіз найпоширеніших схем уникнення оподаткування вказує на те, що проблема несплати податків є актуальною і нагальною не лише для України, а й для інших країн світу. Для повного розуміння цього явища необхідно розглядати його з трьох точок зору: мотиви індивідуальної протиправної поведінки платника; діяльність державної податкової служби, відповідальної за контроль над сплатою податків; та державна політика, яка повинна створити ефективну систему оподаткування та правовий контекст для цілеспрямованого протидії та запобігання ухиленню від оподаткування.

1.2. Поняття, походження та особливості застосування офшорних юрисдикцій з метою легалізації коштів

Міжнародна міграція капіталу є звичайним явищем у світовій економіці, що відображає об'єктивні тенденції глобалізації. Глобалізація економіки призвела до того, що держави змушені конкурувати за відстоювання своїх інтересів у цьому процесі. Один з ефективних засобів – надання податкових пільг та привілеїв, але використання цього механізму однією країною призводить до його впровадження іншими. Офшорні юрисдикції набули широкого поширення.

Термін «офшор» виник в Східному узбережжі США в кінці 1950-х років, описуючи фінансові організації, які уникнули урядового контролю через географічну вибірковість. Це включає не лише юридичний аспект, а й економіко-географічний [7].

Основна причина поширення офшорного бізнесу – наявність протиріч між бажанням держави контролювати економіку та небажанням громадян платити великі податки. Свою історію офшорні юрисдикції почали за участю Сполученого Королівства, розвиваючись як податкові притули для заможних британців у 60-х роках. Британські офшорні центри здобули популярність завдяки меншим податкам і строгим законам конфіденційності [8].

До сучасних офшорних юрисдикцій можна віднести Швейцарію. Саме Швейцарія задля залучення фінансів до економіки першою створила центри обміну грошей і розробила інститути фінансової секретності, що важливо для офшорного бізнесу [9].

Виникнення офшорних юрисдикцій в основному впливає з історичних процесів, які пов'язані з інтернаціоналізацією світової економіки. У 60-х роках XX століття виникла значна потреба в офшорних юрисдикціях через зміни в економічній інтеграції, яку отримала світова економіка. Це було обумовлено розвитком міжнародних ринків позичкового та виробничого капіталу. Зростання транснаціональних корпорацій у другій половині XX століття призвело до потреби в значному збільшенні фінансових ресурсів та вільного доступу до них в будь-якій точці світу. Це викликало підвищений попит на фінансові операції та послуги, які використовують різницю в нормах, що регулюють діяльність фінансових компаній та оподаткування їхніх доходів в різних адміністративно-територіальних одиницях світу.

Важливо відзначити, що науково-технічна революція відіграла ключову роль у позитивному розвитку офшорних юрисдикцій та їх подальшому використанні у фінансово-господарській діяльності офшорних компаній. Без досягнень у розвитку передових технологій та засобів зв'язку було б неможливо підтримувати функціонування багатьох офшорних структур на належному рівні [9]. Наприклад, у сучасному офшорному бізнесі фірма може бути зареєстрована в одній країні, здійснювати діяльність в інших, мати банківський рахунок в третій, а власник проживати у четвертій. Час не стоїть

на місці, і сьогодні у світі нараховується понад 100 офшорних фінансових центрів.

Офшорна юрисдикція – це зона, де для суб'єктів економічної активності, зареєстрованих на її території, які здійснюють свої комерційні операції й отримують прибуток поза територією реєстрації, діють спеціальні правила (у т.ч. податкового характеру), економічно більш сприятливі, ніж для зареєстрованих компаній, які здійснюють свої комерційні операції й отримують прибуток на території цієї юрисдикції.

Офшорні юрисдикції відрізняються не лише здійсненням комерційних операцій та отриманням прибутку поза межами своєї реєстрації, але й наявністю ряду інших характеристик. Зокрема, основні ознаки офшорних юрисдикцій включають:

- спеціальне податкове сприяння або повне його відсутність на території офшору;
- надання спеціального комплексу адміністративних послуг за спрощеним і часто анонімним порядком для обслуговування нерезидентів;
- спрощений порядок ведення обліку та подання фінансової звітності;
- низькі тарифи на реєстрацію та обслуговування офшорних компаній;
- високий рівень банківського обслуговування без численних обмежень, таких як обмеження на кількість рахунків, які може відкрити клієнт;
- адміністративні та фінансові преференції для суб'єктів господарювання, що фактично здійснюють господарську діяльність за межами офшору;
- можливість анонімного зняття готівки у різних країнах світу за допомогою корпоративних банківських карт;
- відсутність кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків в кримінальному законодавстві багатьох офшорних юрисдикцій;
- конфіденційність інформації та турботливе ставлення до таємниць власників організацій, включаючи обсяг і зміст інформації в реєстрі юридичних осіб, випуск акцій на пред'явника, порядок змін у статутних

документах, можливість призначення номінальних власників, директорів і секретарів, надання фінансової звітності за спрощеними стандартами та міжнародне співробітництво в сфері обміну інформацією.

Кожна країна самостійно вирішує, чи визнавати ту чи іншу офшорну зону, чи ні. Перелік офшорних зон, які визнаються Україною, визнається Кабінетом Міністрів України.

Офшорні юрисдикції як певні території (країна або її частина), на яких панує привабливий податковий режим (юридично закріплені низькі податкові ставки або взагалі відсутні), класифікуються за різними ознаками. Однією з найбільш важливих класифікаційних ознак є ступінь надійності. Зокрема, FATF (Financial Action Task Force) – міжурядова організація, яка розробляє стратегії контролю відмивання грошей, виділяє три групи: від найбільш високого ступеня надійності офшорної зони (А) до найменшого (С), зокрема:

- до групи типу А належать Швейцарія, Люксембург, Дублін, Гонконг, Сінгапур, острови Гернсі, Мен і Джерсі;
- до групи типу В віднесли Лабуан, Монако, Мальту, Андорру, Бахрейн, Гібралтар, Бермуди, Макао, Барбадос;
- до групи типу С увійшли Кіпр, Ліхтенштейн, Антигуа, Ліван, Панама, Ангілья, Кайманові, Британські та Віргінські острови, Беліз, Аруба, острів Кука, Багамські острови [10].

За рівнем оподаткування розрізняють класичні, низькоподаткові, респектабельні офшорні юрисдикції та адміністративно-територіальні утворення, де діє офшорний режим (рис.1.2).

Класичні офшорні юрисдикції (Беліз, Панама, Домініка, Багамські острови)	Типові офшорні компанії не мають права проводити будь-яку діяльність на території країни їх реєстрації. У подібних зонах офшорів, як правило, вартість невелика, і вони звільнені від оподаткування та вимог до ведення повноцінного обліку. Проте власник компанії зобов'язаний сплачувати щорічний збір в бюджет офшорної держави
Низькоподаткові офшорні юрисдикції (Болгарія, Ірландія, Кіпр, Лабуан, Швейцарія)	Офшорна юрисдикція, де законодавство не надає звільнення від податків, але за умови виконання певних умов компаніям надаються певні пільги. Зареєстровані компанії вважаються резидентами країни реєстрації і зобов'язані утримувати податковий облік, вести бухгалтерію, представляти фінансову звітність та сплачувати місцеві податки. Цей вид юрисдикцій відомий своєю «прозорістю» перед банками та партнерами і може використовувати переваги договорів про уникнення подвійного оподаткування
Респектабельні офшорні юрисдикції (оншори) (Великобританія, Данія, Швейцарія, США, Нова Зеландія)	Країни з звичайним (або високим) рівнем оподаткування вимагають від зареєстрованих у них компаній ведення бухгалтерського обліку на своїй території, проте при виконанні певних умов ці компанії можуть сплачувати податки за зменшеними ставками. Такі компанії можуть бути задіяні в агентських схемах, формуванні холдингових структур та використанні договорів про уникнення подвійного оподаткування
Адміністративно-територіальні утворення, в яких діє офшорний режим (США – штати Далевей, Невада і Вайоминг; Швейцарія – кантони Нематель, Фрибург і Цуг; Канада – провінція –Нью-Брансвік)	Основна особливість полягає в тому, що це є типовим для країн із федеральною структурою уряду. Для таких офшорних юрисдикцій характерним є здатність виконувати роль податкової гавані у ситуаціях міжнародного бізнесу, одночасно дозволяючи проводити офшорні фінансово-господарські операції, не виходячи за кордони окремої країни. Зважаючи на те, що країни із федеральним устроєм мають кілька рівнів оподаткування, а саме: федеральний, регіональний і місцевий, офшорні території надають певні пільги стосовно оподаткування регіонального рівня для компаній, що зареєстровані в даному регіоні, але проводять діяльність та отримують прибуток за його межами, здійснюючи фінансово-економічну діяльність офшорного характеру

Рис. 1.2. Види офшорних зон за рівнем оподаткування

Джерело: складено автором за [10]

Важливо відзначити, що офшорні юрисдикції найчастіше виникають там, де економіка має низький рівень розвитку і, відповідно, обмежені можливості залучення іноземного капіталу. Заслуговує на увагу підхід Є.В. Редзюк до оцінки переваг та недоліків переєстрації бізнесу в офшорній юрисдикції. Основні переваги та недоліки функціонування офшорних юрисдикцій представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Переваги та недоліки функціонування офшорних юрисдикцій із позиції
забезпечення державної безпеки

Переваги офшорної юрисдикції	Недоліки офшорної юрисдикції
Зменшення ставок податків в значній мірі та обмеження кількості податків до мінімуму.	Слабкий репутаційний імідж та довіра до комерційної структури у випадку, якщо її власниками виступають невідомі офшорні утворення та неясні кінцеві бенефіціари
Прозорість та легкість ведення фінансової звітності в офшорних юрисдикціях, а також мінімальне або практично відсутнє застосування штрафів, пені та нарахувань за порушення законодавства	Підвищений інтерес національних правоохоронних та фіскальних органів до підприємств з використанням офшорних юрисдикцій
Швидкий доступ до інвестування за кордоном, до міжнародних капіталовідносин, до ринків інвестицій та до цільових активів, що викликають інтерес власника офшорної юрисдикції.	Можливі обмеження у видачі певних ліцензій, у процесі приватизації державних об'єктів, у участі в бюджетних тендерах, у доступі до державного кредиту, у користуванні пільговим оподаткуванням, у галузі видобутку корисних копалин, у оренді земельних ділянок та інше
Безпечне управління активами на всіх континентах та захист від корупції та незаконного захоплення відповідно до міжнародного права	Значущі обмеження для отримання доступу до внутрішнього фінансового ринку, національного валютного ринку та участі у придбанні державних цінних паперів та інших аспектів
Правовий захист у суді, коли вирішення справ відбувається не в рамках національного законодавства, а згідно з міжнародними правилами та нормами у міжнародних судах	Обмеження, які суттєво ускладнюють можливість отримання доступу до національної сфери безпеки та військово-промислового комплексу
Неможливість визначення остаточних бенефіціарів або ускладнена процедура отримання інформації про них.	Необхідність доведення невинуватості - офшорна юрисдикція повинна показати, що капітал, яким вона володіє, не був набутий злочинним шляхом
Можливість оперативного вирішення різноманітних юридичних питань, таких як купівля чи продаж офшорних активів, застава офшорних активів, передача власності, спадщина, перехресне володіння інші.	Обмеженість можливості повноцінно та ефективно захищати свої права в конкретній країні через закріплену у Конституції норму, що визначає пріоритет національного законодавства перед міжнародним
Ефективність офшорної юрисдикції визначається невеликою сумою витрат на обслуговування.	

Джерело: складено автором за [11]

Позитивний вплив використання офшорних юрисдикцій пов'язаний із притоком капіталу, що, в свою чергу, сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату та збільшенню обсягів інвестування, що має позитивні

наслідки для економіки країни через розвиток фінансових ринків і створення нових робочих місць. Використання офшорних зон, однак, створює загрози для стабільності глобального економічного простору. Серед головних недоліків можна відзначити ухилення від оподаткування, недобросовісну податкову конкуренцію, підтримку тіньової економіки, вплив на соціальну ситуацію у країні, сприяння відтоку капіталу, та створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах через можливість накопичення великих обсягів капіталу, переважно спекулятивного, в офшорних зонах, надаючи певним компаніям позаконкурентні переваги.

Основним негативним наслідком використання офшорних схем у забезпеченні державної безпеки є відтік капіталу, що може спричинити скорочення державного бюджету через зменшення податкових надходжень, структурні деформації в економіці, зменшення внутрішніх інвестицій та залежність держави від іноземних позик. Всі ці фактори негативно впливають на конкурентоспроможність країни на світовому ринку і становлять загрозу її державній безпеці.

Важливо відзначити, що серед законних способів використання офшорних юрисдикцій варто вказати на їхнє використання для надання податкових пільг суб'єктам господарювання-нерезидентам задля приваблення інвестиційного капіталу та одержання комісійних винагород. Саме такі офшорні юрисдикції можуть виступати податковими укриттями через низький рівень податкового навантаження, аніж на національному рівні. Зазначимо, що використання офшорів з метою виводу капіталу за межі країни або ухилення (чи уникнення) від сплати податків у торгових угодах на значні суми є легальним за умови, що законодавство такої офшорної юрисдикції не передбачає відповідальності за порушення податкових правил. Нелегальним використанням офшорів вважається приховування доходів від фінансових операцій з «тіньовим відтінком», легалізація капіталу, отриманого у незаконний спосіб, незаконний обіг готівкових коштів і т.д.

Діяльність офшорних юрисдикцій, в основному, базується на застосуванні таких принципів:

конфіденційність обслуговування – принцип, що передбачає дотримання у таємниці даних про бенефіціарів та вигодонабувачів;

низький рівень або відсутність валютного контролю.

Згідно зі ст. 31 Конвенції ООН проти корупції, держава повинна сприяти виявленню, заморожуванню або арешту майна, нажитого злочинним шляхом [12], але для офшорних юрисдикцій це положення нерідко залишається непрацюючим.

Ще однією специфічною особливістю офшорних юрисдикцій є наявність подвійних стандартів для резидентів та нерезидентів у сферах банківської та податкової діяльності. Для резидентів встановлюються правила, що передбачають сплату податків та здійснення валютного контролю. А для нерезидентів передбачено звільнення від податкових обов'язків, або ж мінімальний рівень таких обов'язків. З огляду на це процес легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом доцільно розглядати як динамічний процес, що реалізується у три стадії: звільнення доходу від зв'язку з предикатним діянням, остаточне приховування сліду для уникнення правопорушень та забезпечення доступу злочинців до капіталу.

З огляду на неможливість визначити власника компанії та кінцевого бенефіціара угоди в офшорних юрисдикціях, організована злочинність активно використовує ці можливості з метою легалізації (відмивання) доходів, отриманих у незаконний спосіб. Міжнародна організована злочинність активно використовує офшорні банки, трасти і компанії для приховування походження коштів.

Злочинці, які одержують значні грошові суми внаслідок злочинів, таких як наркоторгівля, торгівля зброєю чи корупція, звертаються до легалізації свого доходу і таких причин:

- фінансовий слід може вказати на особу, що вчинила предикатний злочин;

- по-друге, такі грошові потоки можуть стати об'єктом розслідування правоохоронних або податкових державних органів та пізніше бути конфісковані державою.

«Відмивання» (легалізація) злочинних доходів є складним процесом, що включає різноманітні операції, виконувані різними методами, що постійно модернізуються та вдосконалюються. Проте не беручи до уваги різноманітність механізмів, схем та способів легалізації, у їх основі лежить одна технологія. Ця технологія ґрунтується на єдиній цілі відмивання – трансформації злочинних доходів у готівкові та/або безготівкові кошти, походження яких не викликає підозр.

Аналіз структури сучасної економічної системи дозволяє чітко розкрити економічний зміст поняття «відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом». Операція відмивання полягає в тому, що грошові кошти, отримані незаконно, після завершення цієї операції набувають в очах держави і суспільства виду та форми, які повністю або значною мірою приховують джерела їх походження. Ідеальною метою відмивання є зробити доходи, отримані злочинним шляхом, невідрізненими від законно отриманих активів.

На глобальному рівні офшорна діяльність суперечить принципам сталого розвитку економіки, не сприяє зростанню національного багатства, не сприяє соціально-економічному прогресу та сприяє тінізації світової економіки та поширенню транснаціональної злочинності. Таким чином, акцентуємо увагу на тому, що через недосконалість законодавчої бази деяких країн, кредитно-фінансові установи мають закритість, завдяки лобіюванню принципу «банківської таємниці». Це надає можливість зацікавленим особам (фізичним і юридичним) не тільки вільно переміщувати «брудні гроші» по світу, але й успішно їх «легалізовувати», інвестуючи злочинні капітали в законний бізнес і впроваджуючи протиправні доходи в легальні фінансові потоки.

За використання того факту, що в офшорних зонах неможливо визначити власника компанії та бенефіціара угоди, організована злочинність

широко використовує ці можливості для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Транснаціональна організована злочинність, використовуючи банківський сектор, пропускає свої кримінальні доходи через низку офшорних банків, трастів і компаній, щоб приховати сліди проходження цих грошових коштів.

1.3. Нормативно-правовий механізм протидії «відмиванню» коштів та ухиленню від сплати податків

Економічна безпека України в даний час стикається з рядом загроз і ризиків, пов'язаних із високим рівнем тіньової економіки, існуванням тіньового ринку праці, проблемами нелегальної міграції та відтоку капіталу, які призводять до негативних економічних наслідків та розколюють соціальні норми та інститути. Однією з причин такої ситуації є поглиблення кризових явищ у системі державного управління, низька ефективність державного апарату та корупція, що охоплює різні гілки влади.

Згідно з чинним законодавством України, термін «офшорні зони» визначений у Податковому кодексі України (далі – ПКУ)[13]. Це території, що включають держави або їх частини, що залежать від цих держав, на яких створюються та функціонують суб'єкти господарювання з офшорним статусом.

Організаційно-правові аспекти боротьби з легалізацією доходів, отриманих від ухилення від сплати податків, визначені Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [14], а також встановлення відповідальності за порушення, пов'язані з фінансовими операціями та незаконними діями, спрямованими на приховання, маскуванню незаконно отриманих доходів, володіння, набуття прав на них, джерела походження,

місцезнаходження та рух таких доходів та їх використання, передбачено Кримінальним кодексом України [15].

Основні принципи податкового права, включаючи принцип невідворотності настання юридичної відповідальності за порушення податкового законодавства, закладені в Кодексі України про адміністративні правопорушення [16]. Проведений аналіз зазначає, що адміністративна відповідальність передбачена у випадках, пов'язаних із досліджуваною темою, передбачена такими статтями КУАП: ст. 163-1; ст. 163-2; ст. 163-3; ст. 163-4; ст. 164-1 [16].

Під час аналізу Кримінального кодексу України щодо розгляду цього питання виявлено, що кримінально караються такі дії: Стаття 212. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів):

«1. Умисне ухилення від сплати податків, зборів, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовцем підприємства, установи чи організації, незалежно від їх власності, або особою, що займається підприємницькою діяльністю, якщо ці дії призвели до фактичного ненадходження коштів до бюджетів чи державних фондів у значних розмірах.

2. Ті самі дії, вчинені групою осіб за змовою, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження коштів у великих розмірах.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження коштів в особливо великих розмірах» [15].

Кримінальне законодавство передбачає підстави для невизнання умисного ухилення від оподаткування та звільнення особи від кримінальної відповідальності в таких випадках:

— у випадку досягнення «податкового компромісу», який відповідає вимогам Податкового кодексу, розділу 92 «Особливості уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість при застосуванні податкового компромісу», визначається

режим відсторонення від юридичної відповідальності для платників податків та/або їх посадових (службових) осіб за заниження податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість за будь-які податкові періоди до 01.04 2014 р., з урахуванням строків давності, встановлених ст. 102 ПКУ. Платник податків, який вирішив скористатися процедурою податкового компромісу, може подати відповідні уточнюючі розрахунки податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість під час дії податкового компромісу за вказані податкові періоди. У цих розрахунках визначається сума завищення витрат, які враховуються при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств та/або сума завищення податкового кредиту з податку на додану вартість [13];

– якщо конкретні дії пов'язані із набуттям, створенням, отриманням, або використанням об'єктів, щодо яких особа подала одноразову (спеціальну) добровільну декларацію та вже сплатила визначену суму збору відповідно до підрозділу 94 «Особливості застосування одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб» розділу XX ПКУ в межах об'єктів та їхньої вартості, вказаних у декларації, це служить основою для обчислення збору за одноразове добровільне декларування. Це відноситься до випадків, коли такі дії виконані до 01.01.2021 р. і пов'язані із набуттям, створенням, отриманням, використанням або розпорядженням об'єктами одноразового добровільного декларування.

Непередбачені або необачні дії, спрямовані на ухилення від сплати податків (наприклад, помилки у складанні податкової звітності чи веденні бухгалтерського обліку), не можуть розглядатися як умисне ухилення від оподаткування, оскільки платник податків не мав наміру отримувати від цього будь-які вигоди. Однак відповідно до чинного законодавства це не звільняє його від фінансових санкцій. Аналіз Податкового кодексу України у контексті розгляду цього питання підтверджує, що сплата штрафу (фінансової відповідальності) не звільняє осіб від інших видів відповідальності

(адміністративної або кримінальної) за умисне ухилення від сплати податків, як це визначено у ст. 123 ПКУ.

Отже, неправомірні дії, спрямовані на ухилення від податкового зобов'язання, розглядаються як порушення податкового законодавства, що призводить до настання юридичної відповідальності: фінансової, адміністративної або кримінальної. Важливо відзначити, що ухилення від надання відомостей про свою присутність та підприємницьку діяльність державним органам, а також несплата податкових платежів, не вважається порушенням податкового законодавства в сфері ухилення від податків. Ці дії розглядаються як ознаки тіньової економіки, тобто нелегального підприємництва.

Однак важливо відзначити, що на сучасному етапі правовий механізм регулювання функціонування офшорних зон в Україні та процесу протидії ухиленню від оподаткування через їх використання є слабким. Це обумовлено низькими темпами впровадження світових стандартів податкової прозорості та обміну інформацією у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом в офшорних зонах. Водночас, існує відсутність законодавчого регулювання комплексного економіко-правового механізму протидії офшоризації економіки України, і в цьому напрямку відбувається несистемна, узгоджена та незбалансована діяльність органів державної влади.

У таких умовах важливим стає розвиток міжнародних стандартів боротьби з офшоризацією економіки та спрощення процедури доступу правоохоронних органів до інформації, яка є банківською та комерційною таємницею. Також акцентується на необхідності впровадження жорстких заходів контролю та ефективного моніторингу офшорного фінансового сектору.

Щодо посилення відповідальності, на нашу думку доцільно приділяти основну увагу фінансовій відповідальності, адже збільшення розмірів штрафів та пені не тільки посилить відповідальність платників податків, але й призведе до збільшення надходжень до державного бюджету. Також актуальною є

необхідність зміни законодавства для встановлення адміністративної чи кримінальної відповідальності в контексті боротьби з новими схемами незаконного ухилення від оподаткування.

Висновки до розділу 1

Ухилення від сплати податків є серйозною загрозою економічній безпеці держави: з одного боку це завдає втрат доходам державного бюджету, з іншого – підриває довіру до держави як правового інституту та ставить у нерівні умови суб'єктів господарювання, що працюють легально. Існують різні способи зменшення сум податкових платежів – законні та незаконні. До законних способів відносять податкову оптимізацію та уникнення оподаткування. Тобто використання платником податків «лазівок» в податковому законодавстві. До незаконних способів відносять ухилення від сплати податків, тобто умисне порушення норм податкового законодавства.

Вчені виокремлюють різні причини, що спонукають платників податків порушувати податкове законодавство. Всі існуючі причини можна згрупувати у такі групи: економічні, політичні, правові, моральні та технічні. Окрім того, також можна виокремити об'єктивні та суб'єктивні причини. Тобто ті причини ухилення від сплати податків, що залежать від платника, і ті, що зумовлені впливом зовнішніх чинників.

Досить поширеним способом зменшення податкових платежів є використання офшорних юрисдикцій. Офшори набули особливого поширення у другій половині XX ст. Серед причин застосування офшорних схем є неузгодженість між державою, яка прагне контролювати економіку та якомога більше наповнювати бюджет, та платниками податків, які мають на меті зменшити суми податкових платежів. Специфікою офшорних юрисдикцій є те, що зареєстровані на її території суб'єкти, які працюють на території іншої країни мають більші преференції, аніж суб'єкти, що працюють на її території. Офшорні юрисдикції виникають у країнах із слабким економічним розвитком

і які розташовані в географічній близькості із економічно розвинутими країнами із жорстким податковим законодавством.

Використання офшорних юрисдикцій має свої переваги та недоліки. Позитивний вплив використання офшорних юрисдикцій проявляється в зменшенні сум податкових платежів, легкості ведення бізнесу та обліку, простішому доступі до інвестиційних ресурсів, забезпеченні правового захисту у судах, закритість інформації про кінцевих бенефіціарних власників, дешевизна обслуговування бізнесу та інші. Проте снують і недоліки використання офшорних схем, зокрема такі: підвищена увага податкових та правоохоронних органів до суб'єктів, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях, слабкий репутаційний імідж, обмеження до доступу до внутрішнього фінансового ринку, наявність обмежень у доступі до отримання ліцензій та дозволів та інші. Основною загрозою від використання офшорних схем для держави є значні обсяги відтоку капіталу з країни та зниження податкових надходжень до бюджету.

В Україні за порушення податкового законодавства передбачено застосування фінансової, адміністративної та кримінальної відповідальності. До законодавчих актів, що встановлюють відповідальність за податкові злочини відносять Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Податковий кодекс України та Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ПОШИРЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ З МЕТОЮ УХИЛЕННІ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ВІДМИВАННЯ КОШТІВ

2.1. Масштаби ухилення від сплати податків в Україні упродовж 2019-2022 рр.

Українська держава зіткнулась із непрецедентною подією, яка негативно вплинуло на всі сфери функціонування держави, – воєнне вторгнення російської федерації на територію України. Щомісяця українська держава витрачає близько 5-6 млрд дол. США на війну [17], що призводить до негативного впливу на економіку країни і спричинює очікуване скорочення ВВП. До того ж, ракетні атаки на енергетичну інфраструктуру призвели до погіршення прогнозу реального ВВП компанією Dragon Capital, яка тепер передбачає зменшення на 32% у 2022 р. та 5% у 2023 р. [18]. Згідно з офіційною інформацією Міністерства економіки України, падіння ВВП за результатами 2022 р. оцінюється на рівні 30,4% [19], що є кращим, ніж передбачалося раніше. Проте, продовження бойових дій, руйнування критичної інфраструктури та логістики, підвищення собівартості продукції і зниження доходів населення призвели до зниження оцінок Індексу очікувань ділової активності.

Значні обсяги окупованих територій, руйнація усталених зв'язків, релокація значної кількості підприємств, порушення в роботі енергетичної галузі стали причинами скорочення обсягів ВВП і, як наслідок, скорочення обсягів податкових надходжень до бюджету (рис. 2.1). Ще однією з причин скорочення податкових надходжень є запровадження законодавцями змін у податковому законодавстві, що передбачають зниження рівня податкового навантаження та спрощення оподаткування. Зазначені чинники стали

причиною скорочення податкових надходжень у 2022 р. на суму 110,6 млрд. грн. (рис. 2.1).

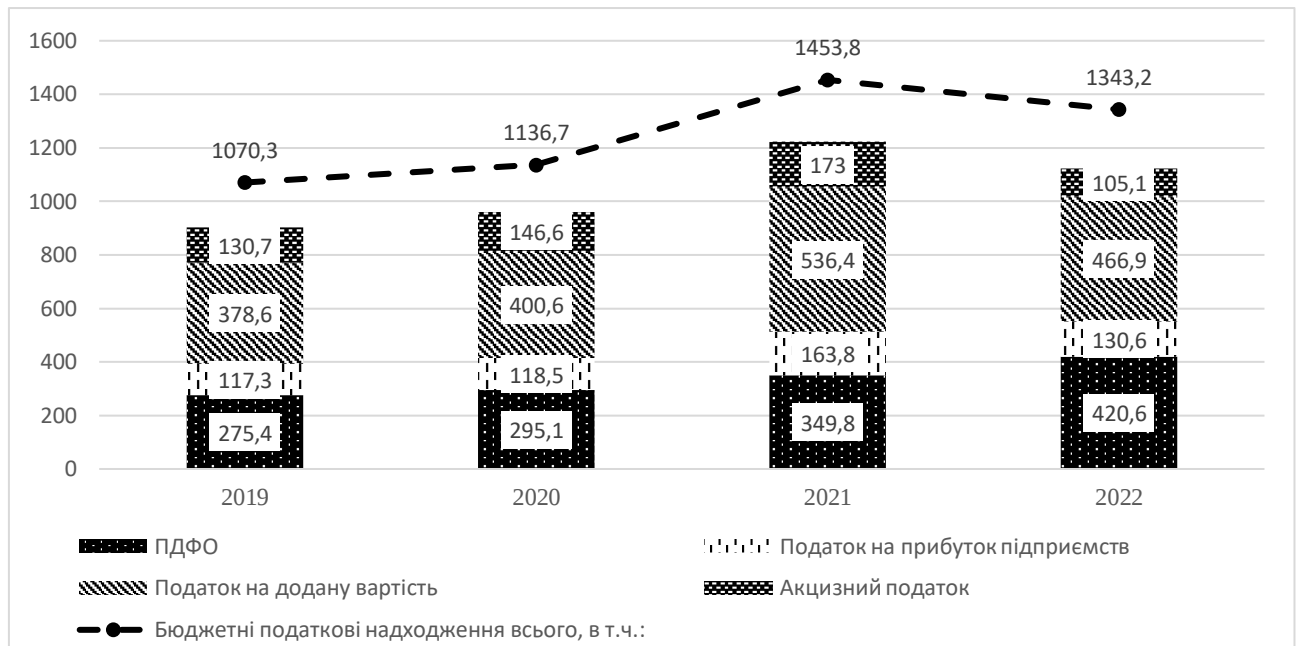

Рис. 2.1. Суми податкових надходжень до Зведеного бюджету України упродовж 2019-2022 рр., млрд грн.

Джерело: складено автором за даними [20]

Від початку війни і до кінця 2022 р. Міністерство фінансів України здійснює фінансування держбюджету, використовуючи такі основні джерела: військові облігації, кредити від міжнародних фінансових організацій, двосторонні кредити та гранти. Загальна сума фінансування упродовж 2022 р. складає 51 312 млн дол. США [21]. За даними голови Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, 59% від загальної суми фінансування держбюджету в 2022 р. становить зовнішня допомога [22]. Незважаючи на важливість зовнішньої фінансової підтримки від інших країн і донорів, податки залишаються значущою частиною доходів.

Навіть у період війни громадяни не припиняють сплачувати податки, віддано підтримуючи державу у важкий час. За даними Державної казначейської служби України, упродовж 2022 р. до загального фонду державного бюджету надійшло 1343,2 млрд грн. [23] У цьому році сальдо

податкових надходжень до зведеного бюджету, за оплатами, що контролюються Державною податковою службою, склало 1 091,4 млрд грн.

Проте, незважаючи на обов'язок, закріплений у Конституції України, щодо сплати податків та зборів, не всі платники виявляють свідомість та сумлінність у цьому питанні. Три основних способи ухилення від оподаткування включають приховування доходів від підприємницької діяльності, маніпулювання фактичною кількістю працівників та утримання відомостей про розмір виплаченої заробітної плати або виплата зарплати «у конвертах». За даними ДПС України, видно, що найбільше порушень зафіксовано в сфері податку на прибуток підприємств (49,4%) та податку на додану вартість (32,7%) [24]. Поміж методів ухилення від сплати податків, які зафіксовані, найбільш поширеними є:

- неподання або несвоєчасне подання податкових декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з розрахунком та сплатою податків і зборів. Крім того, відсутність або несвоєчасне представлення вказаних документів для податкової звітності свідчить про намагання суб'єкта оподаткування ухилитися від сплати податків;

- навмисне заниження сум податків і зборів;
- фіктивна підприємницька діяльність;
- проведення операцій з продажу продукції нижче вартості виробництва;
- проведення операцій з реалізації пального без реєстрації як платника акцизного податку;

- здійснення господарської діяльності без реєстрації як платника податків;

- неправомірне використання податкових пільг;
- ухилення від сплати податків за допомогою офшорних схем;
- ухилення від сплати податків через конвертаційні центри або підробки;
- ухилення від сплати податків за допомогою «податкових мийок»;
- ухилення від сплати податків через використання РРО та інше [24].

Всі методи зменшення податкового тягара та спроби ухилення від сплати податків перебувають під наглядом податкових органів, і з них обчислюються втрати для бюджету. У протистоянні ухиленню від сплати податків, податкові служби використовують усі доступні засоби, такі як перевірки, заходи з накладення штрафів і грошових санкцій, подання судових позовів, конфіскація майна та інші.

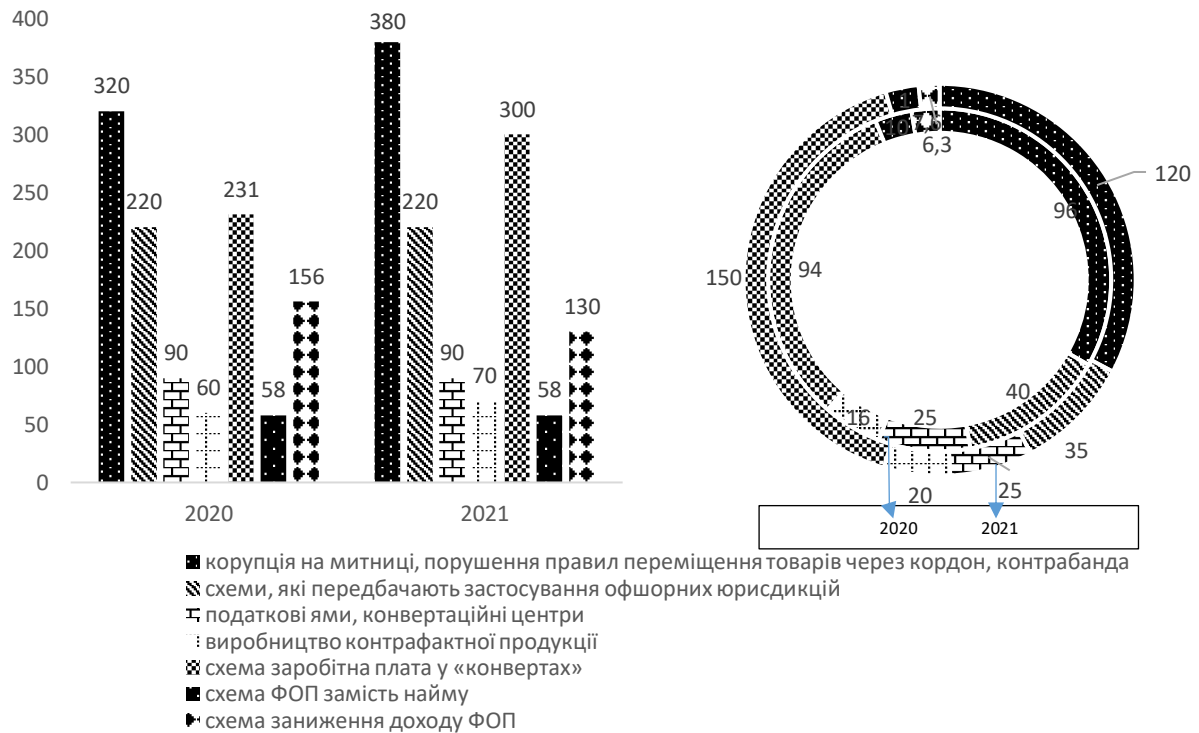

Рис. 2.2. Обсяги операцій платників та податкових втрат від них в Україні у 2020-2021 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними [25]

Наведені дані вказують на широкий спектр стратегій ухилення від сплати податків, які в остаточному підсумку впливають на погіршення економічної ситуації в країні через відмову від значних бюджетних сплат. Розглянемо окремі варіанти таких стратегій більш детально.

Ухилення від сплати податків через порушення митних правил, включаючи контрабанду, представляє собою найбільш привабливий спосіб уникнення оподаткування. У 2021 р. загальний обсяг таких порушень оцінюється в діапазоні від 320 до 380 млрд. грн., і втрати бюджету оцінюються від 70 до 120 млрд грн. На практиці використовуються різні схеми уникнення,

такі як викривлене декларування, чорна контрабанда, зловживання пільгами та перерваний транзит. Реальні обсяги таких операцій та втрати для бюджету можна оцінити лише співпрацюючи з митними органами інших країн і порівнюючи потоки, які фіксуються.

Суть схеми, в якій використовується *«заробітна плата в конвертах»*, полягає в тому, що офіційно оголошується оплата праці на рівні мінімальної заробітної плати (і, отже, оподаткування та відрахування обчислюються від мінімальної заробітної плати), а додаткова оплата здійснюється у готівковій формі, так звана заробітна плата у «конверті».

Використання спрощеної системи оподаткування для зменшення податкових обов'язків може бути представлено за допомогою двох основних схем уникнення сплати податків:

- звільнення працівників, реєстрація їх як ФОП 3 групи та укладення угоди на надання послуг. Ця стратегія дозволяє мінімізувати оподаткування особистих доходів (ПДФО), обов'язкових внесків до соціального страхування (ЄСВ) та військового збору;

- зниження обсягів доходів для ФОП 1 та 2 груп. Ця модель спрямована на зменшення обов'язкових податкових платежів шляхом зниження офіційно заявлених доходів.

Отже, існують різноманітні схеми та стратегії ухилення від сплати податків, які постійно змінюються та вдосконалюються. Податкові органи ведуть моніторинг та аналіз таких схем, розробляючи заходи для запобігання їх використанню. Проте важливо формувати негативне ставлення до практики ухилення від сплати податків серед населення та суб'єктів господарювання.

2.2. Типові схеми відмивання коштів із використанням офшорних юрисдикцій

Глобальна конкуренція та обширні потоки товарів, послуг і фінансових ресурсів формують попит на податкові пільги та фінансову конфіденційність у межах офшорних юрисдикцій. Це явище не є винятком для українських підприємців, які вдаються до офшорних схем та операцій з метою зменшення або уникнення оподаткування і забезпечення конфіденційності в банківських операціях. Цей підхід допомагає власникам бізнесу та інвесторам збільшити свої прибутки і гарантувати безпеку накопичених коштів на рахунках офшорних компаній та банків. Однак недоліком такої діяльності підприємців є зменшення податкових надходжень до національних бюджетів країн, що в свою чергу призводить до обмеження фінансування державних витрат і соціальних потреб. Загалом офшоризація часто розглядається у суспільстві як негативний процес, іноді навіть злочинного характеру, де особистий інтерес ставиться вище соціальних та державних інтересів. З іншого боку, прихильники офшорного бізнесу вважають, що офшорні компанії приносять більше користі, ніж шкоди, завдяки гнучкості та мобільності капіталів.

В Україні, питання офшорних схем та операцій набуває актуальності через високе фіскальне навантаження на суб'єкти підприємницької діяльності та низький рівень прибутку малого і середнього бізнесу. Це вимагає вивчення передумов та механізмів офшорного бізнесу.

Під терміном «уникнення оподаткування за допомогою офшорних схем» розуміється використання платниками податків різних інструментів, дозволених законом, для зменшення податкового тягаря. Це охоплює легальну мінімізацію податкових зобов'язань, таку як транскордонне агресивне податкове планування, податкова оптимізація, зловживання правами або використання недобросовісних практик. До цього також входить використання розбіжностей, колізій та прогалин між різними національними системами оподаткування, таких як подвійне оподаткування або звільнення.

Крім того, офшорні схеми можуть включати пільгове оподаткування окремих видів діяльності або доходу, а також маніпулювання статусами резидентності для переведення прибутку українського походження за межі оподаткування в країні з нижчими або нульовими податковими ставками. Офшорні схеми спрямовані на вирішення кількох завдань одночасно:

- ухилення від оподаткування в межах країни (переміщення прибутку через кордон), виведення за кордон фінансових результатів політичної корупції;

- захист збережень та інвестицій, зменшення ризиків рейдерства та спрощення судового захисту майнових інтересів (виходження з-під юрисдикції українських судів, які вважаються ненадійними через політичну залежність та корупцію);

- еміграція капіталів, особливо через нестабільність податкового законодавства та несприятливий інвестиційний клімат;

- страхування від валютних ризиків та ненадійної банківської системи, включаючи доступ до більш якісних фінансових послуг.

Під поняттям «уникнення оподаткування за допомогою офшорних схем» розуміється використання платниками податків різноманітних інструментів, що передбачені законодавством, для зменшення податкового тягара: мінімізацію таких податкових зобов'язань як транскордонне агресивне податкове планування, податкова оптимізація, зловживання правами чи використання недобросовісних практик; використання різниць, конфліктів та прогалин між різними національними системами оподаткування, включаючи подвійні вирахування або звільнення, а також використання пільгового оподаткування для певних видів діяльності чи доходу.

Офшорні схеми вирішують кілька завдань одночасно, таких як уникнення оподаткування в межах країни (транскордонне переміщення прибутку), виведення за кордон фінансових результатів політичної корупції, захист заощаджень і інвестицій, зниження ризиків рейдерства та спрощення судового захисту майнових інтересів. Крім того, офшорні схеми можуть

використовуватися для еміграції капіталів через нестабільність податкового законодавства і несприятливий інвестиційний клімат, а також для захисту від валютних ризиків і ненадійної банківської системи, забезпечуючи доступ до високоякісних фінансових послуг.

Важливо відзначити, що користування офшорними зонами володіє численними спільними рисами та характеристиками, які також притаманні незаконним схемам ухилення від оподаткування. Якщо провести порівняльний аналіз цих концепцій, можна виявити схеми та механізми ухилення від сплати податків з використанням офшорних зон (див. рис. 2.3).

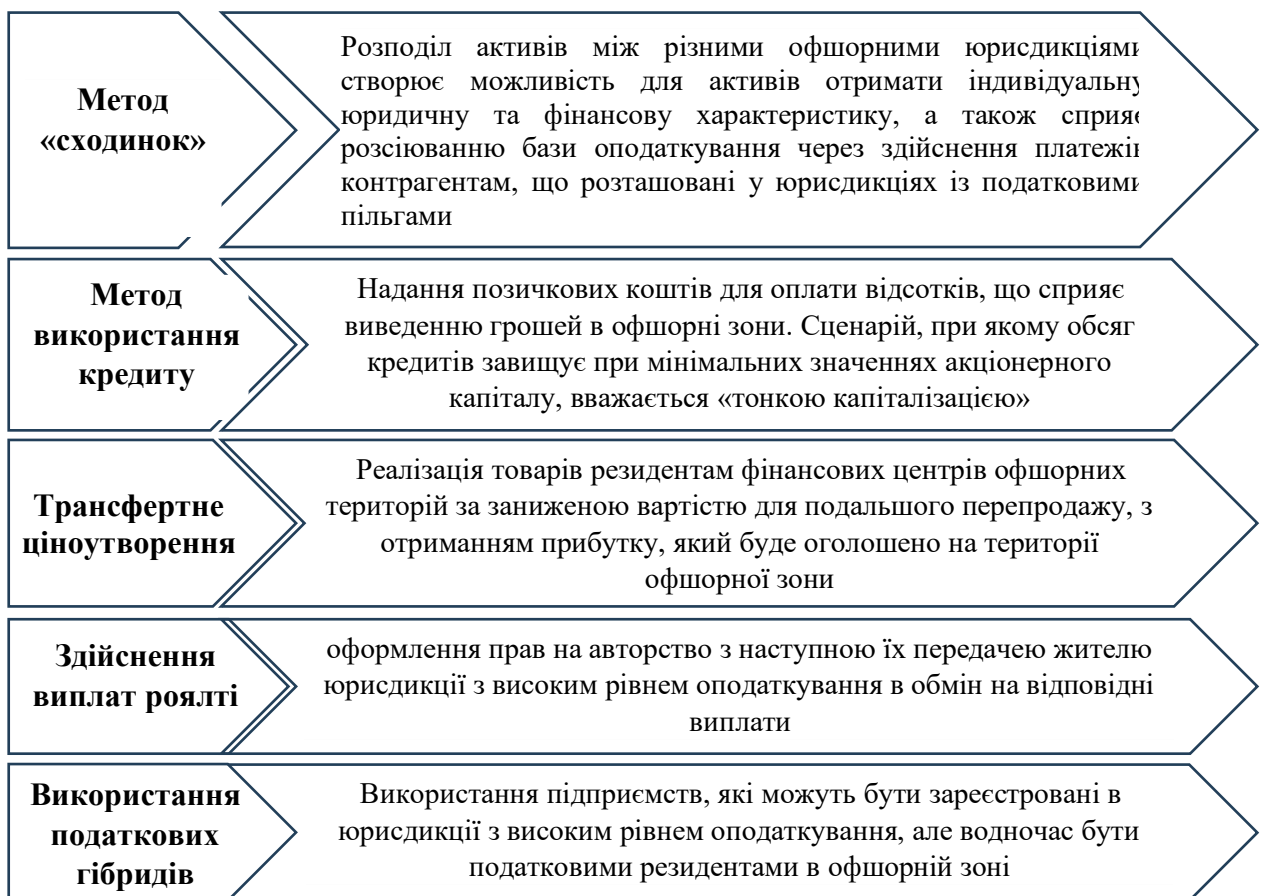

Рис. 2.3. Схеми легалізації коштів, одержаних порушення податкового законодавства із використанням офшорних юрисдикцій

Джерело: складено автором за [26, с. 77]

При цьому важливо залишити зауваження, що офшорні зони можуть служити потенційним специфічним інструментом для поповнення державного бюджету та стимулювання інвестиційної діяльності.

Доцільно провести більш детальне дослідження та аналіз основних методів легалізації (відмивання) доходів, які отримані незаконним шляхом, з використанням офшорних юрисдикцій (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Схеми «відмивання» коштів, отриманих у незаконний спосіб, із використанням офшорних юрисдикцій

Джерело: складено автором за [27]

Зазначимо, що вказані схеми потребують значних зусиль та витрат на їх реалізацію. А, відтак, є доступними для великих підприємств.

Щодо мікроекономічних суб'єктів, то вони зазвичай використовують такі схеми, що передбачають використання офшорних юрисдикцій:

- гібридні схеми невідповідностей;

- утворення контрольованих іноземних компаній;
- відмова від отримання статусу постійного представництва;
- застосування механізму трансферного ціноутворення;
- зменшення податкової бази за допомогою фінансових інструментів, позик, платежів та інших.

Отже, проведений аналіз існуючих схем зменшення податкових платежів із використанням офшорних юрисдикцій показав, що структурними компонентами офшорного механізму є різноманітні аспекти, такі як гібридні схеми невідповідності, складні корпоративні структури, ухилення від присвоєння статусу постійного представництва, механізми трансфертного ціноутворення, фінансові транзакції, спрямовані на розмивання оподатковуваної бази і багато інших. Зазначено, що мікроекономічні суб'єкти цифрової економіки володіють найбільшим потенціалом у сфері ухилення від оподаткування та податкової оптимізації через особливості прав на інтелектуальну власність, розглядуваного як актив, що приносить дохід.

2.3. Оцінка рівня офшоризації економіки України

Офшоризація – це явище, що виникає несистемно та пов'язане із використанням суб'єктами підприємницької та іншої діяльності недоліків національних правових та податкових систем з метою досягнення певних цілей (наприклад, ухилення від сплати податків, захист корпоративних інтересів та прав власності і таке інше).

Показником, що найкращою мірою дозволяє оцінити рівень офшоризації економіки є показник прямих іноземних інвестицій з України (рис. 2.5). Аналіз даних, наведених на рис. 2.5 засвідчив високий рівень офшоризації української економіки, про що свідчать значні обсяги відтоку інвестицій з України, інвестиції у країни єврозони, в основному, є репатрійованими, обсяг грошових потоків, що проходять через офшорні юрисдикції коливається в діапазоні 12-

20% ВВП, а щорічні втрати бюджету від використання офшорних схем становить 0,11-0,35 % ВВП [28],

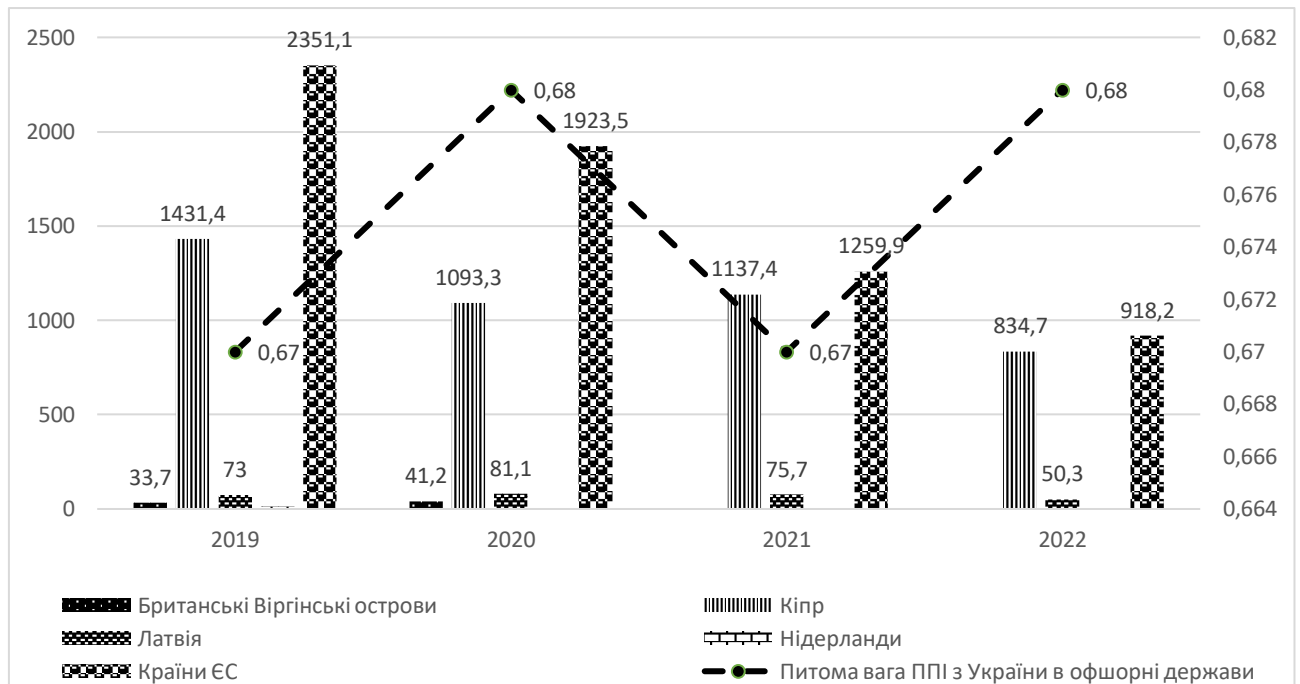

Рис. 2.5. Обсяги прямих інвестицій з України упродовж 2019-2022 р., млн. дол США

Джерело: складено автором за [29]

В сучасний період в Україні відбувається можливість радикальної зміни тривалого переважання «офшорних конструкцій» в економіці. Протягом останніх років країна активізувала свою співпрацю з ОЕСР: у 2017 році вона приєдналася до Плану заходів щодо протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутку (План BEPS [30]), в лютому 2019 року ратифікувала Багатосторонню конвенцію про реалізацію заходів з запобігання розмивання бази і зміщення прибутку (далі – MLI) [31], у 2020 році прийняла «антиофшорний» Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» №466-IX [32] (далі – Закон №466), а у 2022 році здійснила кроки з впровадження міжнародного стандарту щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки в податкових цілях (відомий як CRS Стандарт ОЕСР). Варто відзначити, що ратифікація MLI та положення Закону №466 внесли в

національне законодавство не лише Мінімальний стандарт Плану BEPS, але також впровадили нові інструменти для боротьби з офшорами, зокрема правила оподаткування контрольованих іноземних компаній та заходи для уникнення статусу постійного представництва.

У таких умовах основною загрозою залишається не відсутність належного нормативного інструментарію для боротьби з офшорними схемами, а скоріше низька інституційна ефективність контролюючих органів, яка впливає на їх здатність якісно виконувати свої обов'язки (продовжують існувати ризики корупції, відсутні достатні фінансові ресурси). Навіть існуючий «старий» антиофшорний інструментарій, такий як контроль трансфертного ціноутворення (ТЦУ), який був впроваджений ще з 2013 р., не був належним чином освоєний, і в той же час вже впроваджуються нові, не менш складні та значущі механізми для боротьби з переміщенням прибутків за кордон.

Таблиця 2.1

Показники результативності контролю трансфертного ціноутворення
упродовж 2019-2022 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2019 р.
Кількість звітів про контрольовані операції, тис.	2,4	2,3	2,4	2,3	-0,1
Загальний обсяг операцій, що відображаються у звітах про контрольовані операції, млрд грн	2,6	2,5	3,6	2,2	-0,4
Сума дорахованого податку на прибуток підприємств	0,35	0,11	0,22	0,4	0,05
Сума зменшення від'ємного значення об'єкту оподаткування податком на прибуток підприємств	0,59	0,006	1,5	1,6	1,01

Джерело: складено автором за даними [33]

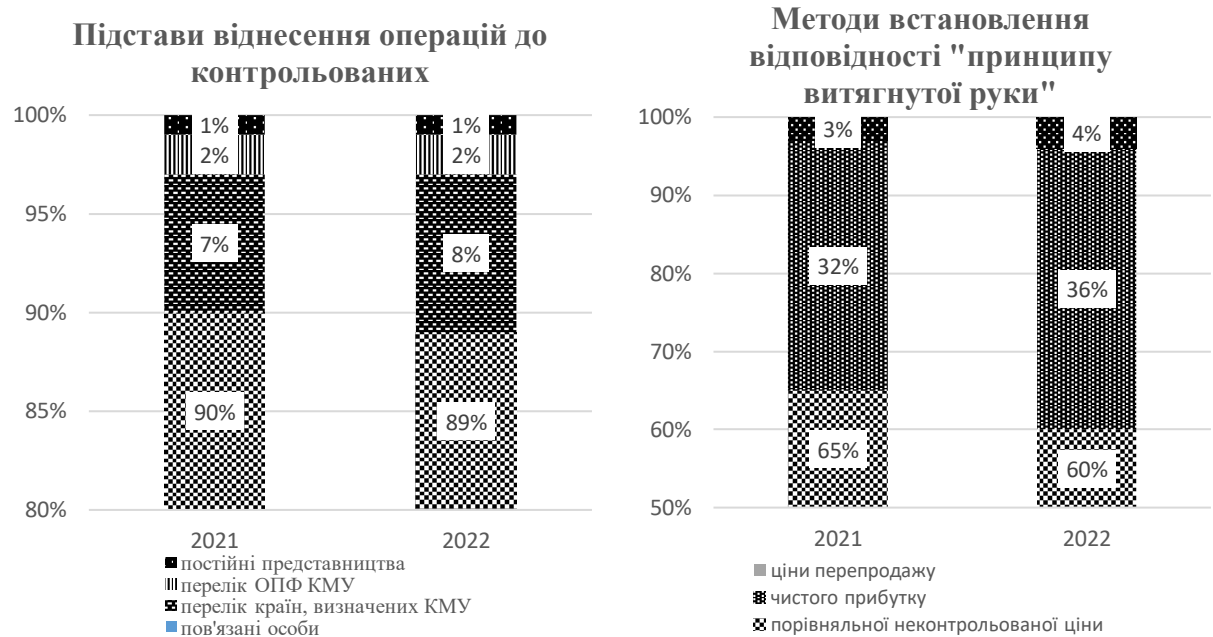

Рис. 2.6. Підстави віднесення операцій до контрольованих та методи, що до них застосовувались упродовж 2021-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [33]

Отже, результативність контролю над трансфертними цінами залишає бажати кращого з точки зору повноти охоплення й ефективності для бюджету. Відзначається скоріше профілактичним ефектом через самостійне коригування платниками податків корекцій до трансфертних цін та обсягів оподаткування.

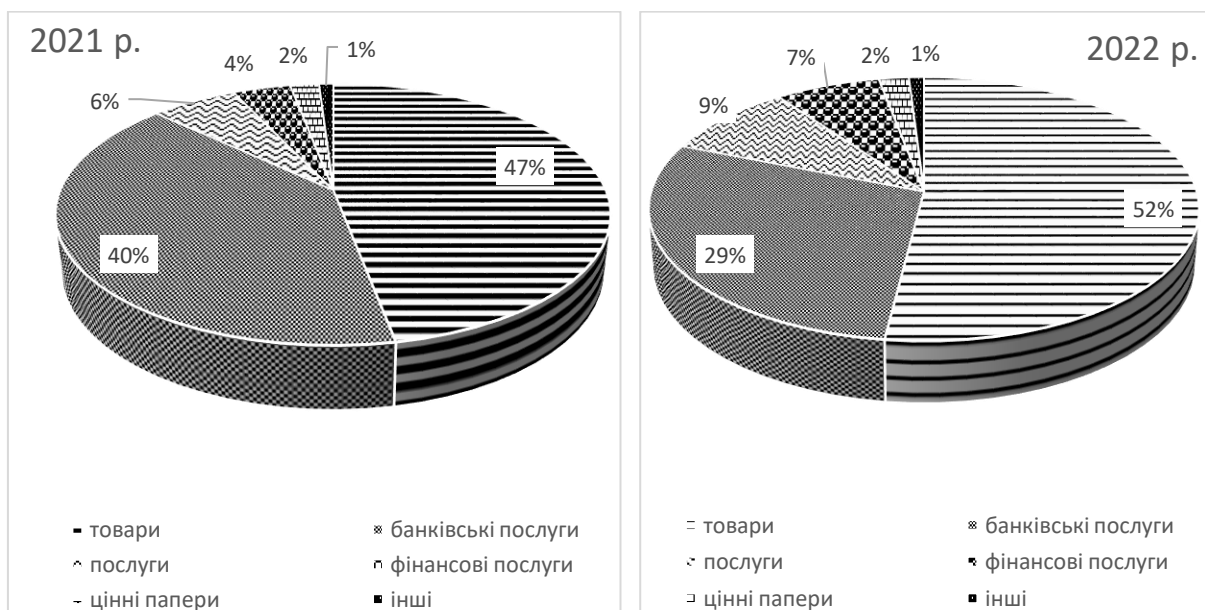

Рис. 2.7. Питома вага контрольованих операцій за предметами операцій упродовж 2021-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [33]

Огляд компаній, що проводять контрольовані операції, демонструє, що покриття такими перевітками становить менше 0,6%, а результати роботи в основному мають імітаційний характер. У цілому результати податкових служб у цьому напрямку не досягли значущих показників. У той самий час спостерігаємо зменшення обсягів офшорних схем в цілому, викликане, зокрема, кризою та психологічними ефектами.

Проте, зміни в економіці, викликані пандемією COVID-19 та воєнний вторгненням, суттєво переглянули підходи до оцінки інструментів уникнення оподаткування. Загальне зменшення ВВП та значущий спад обсягів експорту свідчать про глибокий вплив на економіку. Додатково, помітно «втеча» інвестицій, виявлена найнижчим показником залучення прямих іноземних інвестицій. Цей тенденційний спад відображається також в статистиці Національного банку України щодо «round tripping» інвестування, підкреслюючи відтік коштів за кордон та їх подальше повернення.

Проблеми у використанні контролю трансфертного ціноутворення, як засобу боротьби з ухиленням від оподаткування, виокремлюються дослідженням найбільш поширених експортних товарів українського походження, таких як залізна руда та продукти сільського господарства. Ці товари систематично потрапляли під схему «експорт за ціною, що нижча за ринкову»:

- експорт залізної руди був недооцінений принаймні на 20%, і при урахуванні даних гірничої промисловості на національний експорт можна зробити висновок, що перенесення прибутків за кордон до низькоподаткових юрисдикцій коштує Україні приблизно 3 млрд євро щороку, при цьому недоотримання податків для бюджету складає 750 млн євро щороку;

- розбіжність між заявленими та ринковими цінами на пшеницю та кукурудзу становить відповідно 10,4% та 7,6%, інформуючи про переміщення прибутку за кордон на суму приблизно 1,5 млрд дол. США, що призводить до втрат для бюджету в розмірі 270 млн дол. США щороку (рис. 2.8).

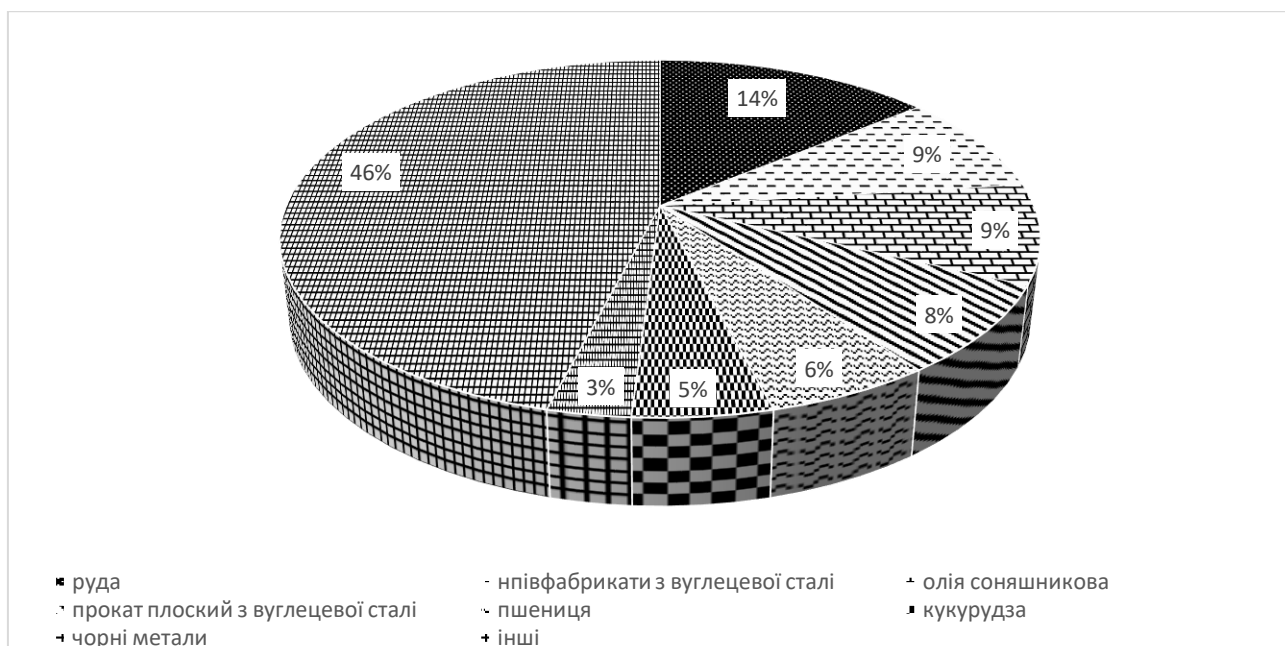

Рис. 2.8. Структура експорту товарів у 2021 р., %

Джерело: складено автором за [33]

Проведений аналіз засвідчив, що сучасна українська економіка характеризується високим рівнем офшоризації. Більшість великих приватних компаній України належать холдинговим центрам, що інкорпоровані в юрисдикціях, які входять у структури офшорних фінансових мереж. Основні потоки капіталу, такі як прямі іноземні інвестиції, кредити та позики, торгівля на фондових ринках, пролягають через офшорні і спаринг-офшорні юрисдикції в Україну та з неї. Від 2/3 до 3/4 всіх іноземних інвестицій, що вирушають за кордон, пов'язані з офшорами.

Офшорні структури залишаються невід'ємною частиною зовнішньоекономічної діяльності українських експортерів. Левова частка зовнішньої корпоративної заборгованості припадає на офшори через так зване «кредитне інвестування», коли кредити використовуються як заміна прямих інвестицій, щоб уникнути ризиків та скористатися можливістю міжнародного арбітражу. Зокрема, у зерновому секторі, значна частина торгівлі здійснюється через голландських та особливо швейцарських зернотрейдерів, які використовують кантональні офшорні режими.

Висновки до розділу 2

Військове вторгнення російської федерації є суттєвою загрозою для всіх без винятку складових національної безпеки та загрожує існуванню української держави. Війна створює серйозні виклики і у фінансовій сфері – фінансування військових дій потребує значного фінансування, в той час як дохідна частина бюджету значно скорочується. Серед причин недоотримання податкових надходжень до бюджету доцільно вказати об'єктивні причини (зниження ділової активності суб'єктів господарювання, руйнування виробничої інфраструктури та об'єктів інфраструктури) та суб'єктивні причини, пов'язані із ухиленням від сплати податків.

Для довоєнної української економіки характерним був високий рівень її офшоризації. Офшорні юрисдикції використовувались як з метою зменшення сум податкових платежів, та і з метою «відмивання» коштів, отриманих у незаконний спосіб. Серед поширених методів «відмивання» коштів, одержаних злочинним шляхом, можна виокремити такі: метод «сходинок», кредитний метод, трансфертне ціноутворення, виплата роялті, використання податкових гібридів. Серед показників, що оцінюють рівень офшоризації економіки виокремлюють обсяги інвестицій з України та експорту товарів та послуг у країни, віднесені Кабінетом міністрів України до офшорних зон. Проведений аналіз вказаних показників засвідчив високий рівень офшоризації української економіки.

Державна податкова служба України здійснює контроль за операціями, що викликають підозру. Найбільша частка (52% у 2022 р.) припадає на експорт товарів. Вивчення структури експорту української продукції показав, що окрім того, що значну частку продукції українські експортери реалізують в офшорні юрисдикції, в структурі експорту переважають сировина та сільськогосподарська продукція. Саме для цих груп товарів є характерним використання схеми «заниження відпускнуї» ціни, що може свідчити про розмивання податкової бази.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА МЕТОДИ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний досвід протидії застосування офшорних схем в економічній діяльності

В сучасному світі процес глобалізації економіки суттєво впливає на трансформацію механізму функціонування світового господарства та набуття ним нових характеристик розвитку. Різке посилення взаємодії економік багатьох країн та формування глобальних ринків створюють новий рівень конкуренції для національних економік і бізнес-структур. Зараз у світі особливо актуальним є утворення вільних економічних зон, створення умов для розвитку офшоризації та формування стратегій розвитку офшорного бізнесу, спрямованого на залучення і обслуговування міжнародних потоків капіталу. Феномен «офшоризації» наразі є предметом уваги наукової спільноти. Трактуювання специфіки офшорних зон частково міститься в понятті «вільна економічна зона», оскільки більшість науковців тлумачать «офшор» як територіальне утворення з особливими умовами для суб'єктів, що реєструються та здійснюють екстериторіальну бізнес-діяльність.

Останніми роками виникає серйозна стурбованість у світовій спільноті щодо функціонування офшорних компаній. Кожен рік призводить до розробки нових стратегій для протидії офшорам. Таким чином, можна справедливо зазначити, що глобальний процес деофшоризації світової економіки вже розпочався.

У цьому контексті ілюстративним є японський досвід. Японська законодавча система розглядає офшори не як інструмент податкової оптимізації, а як операційну базу для обслуговування міжнародної мережі та забезпечення обслуговування іноземних клієнтів, емісії цінних паперів,

здійснення покупок активів, проведення злиття і поглиблення, налагодження аутсорсингу та виконання валютних операцій за кордоном.

У останні роки, внаслідок загальної глобалізації міжнародного бізнесу, спостерігається збільшення участі офшорного сектору в світовій економіці, що викликає зростаючий рівень стурбованості світового суспільства щодо потенційних загроз незаконних операцій для світової фінансової системи. У порівнянні з минулим, деякими окремими державами велася «антиофшорна» боротьба, але в сучасному контексті ця проблематика набула всесвітнього значення. На сьогоднішній день активними учасниками цього процесу стали міжнародні організації, такі як ООН, ЄС, ФАТФ та інші.

Проблеми, пов'язані з офшорними територіями, розглядаються комплексно з використанням чинних правил регулювання з боку світового співтовариства та внутрішніх правил держав-учасниць. У такому контексті регулювання офшорного бізнесу можна розглядати як два взаємно незалежних напрямки: внутрішній та зовнішній інституційний контроль [34, 35]. Останній, зокрема, розділяється на три рівні – міжнародний, внутрішньо-регіональний та місцевий. Форми та рівні регулювання офшорного бізнесу подано в таблиці 3.1.

Щодо внутрішнього регулювання офшорного бізнесу важливо відзначити, що тут використовуються послуги брокерів та агентів, які забезпечують захист та конфіденційність клієнтів і виступають посередниками при відкритті рахунків, трастів і так далі. Міжнародне регулювання здійснюється міжурядовими організаціями, що діють в якості представників розвинених країн, які понесли збитки від такої діяльності. Європейський союз, Організація Об'єднаних Націй та Організація з економічного співробітництва та розвитку визначають основні напрямки гармонізації податків з метою зменшення витоку капіталів.

Таблиця 3.1

Форми регулювання офшорного бізнесу у світі

	Внутрішня форма регулювання офшорного бізнесу	Зовнішня форма регулювання офшорного бізнесу				
		Всесвітній рівень			Регіональний	Місцевий
Напрями політики деофшоризації	Підтримка репутації країни	Гармонізація податкового законодавства	Забезпечення міжнародної стабільності	Протидія «відмиванню коштів та фінансування тероризму»	Протидія «відмиванню» злочинних доходів та забезпечення економічного розвитку регіону	
Суб'єкти реалізації політики деофшоризації	Брокери, що управляють активами, банківські установи, страховики	ЄС, ООН, ОЕСР (організація економічного співробітництва та розвитку)	Форум фінансової стабільності (ФФС), МВФ	ООН, FATF (група фінансової протидії відмивання доходів), IOSCO (міжнародна організація контролю за цінними паперами), Базельський Комітет, УКІА, «Егмонтська група»	ІТІО (міжнародна організація по податкам та інвестиціям), Східно-Карибський центральний банк, КАРИКОМ, КАРТАК, Карибський банк розвитку	Місцеві органи влади

Джерело: складено автором за [36]

Міжнародно-правове регулювання офшорного бізнесу в основному концентрується на діяльності двох організацій – Групи розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). FATF включає всі розвинені та найбільші країни, що розвиваються (Китай, Індія, Бразилія, Аргентина, Мексика). Ця група займається розробленням заходів для встановлення в кожній країні режиму протидії легалізації незаконно отриманих доходів.

Рекомендації FATF націлені на:

- вдосконалення правової системи в країні;
- підвищення ролі фінансових та кредитних установ у боротьбі з відмиванням грошей;
- активізацію міжнародного співробітництва в галузі запобігання відмиванню капіталів.

Крім того, відповідно до ризикового критерію FATF були утворені дві категорії країн – «чорний» і «темно-сірий» списки, які ухиляються від застосування контрзаходів для захисту світової фінансової системи від ризиків відмивання грошей [37]. Конкретні рекомендації FATF стосуються посилення ідентифікації власників офшорних компаній, таких як заборона випуску акцій на пред'явника та обов'язкове розкриття інформації про власника компанії. Крім того, іноземні банки мають право арештувати кошти на рахунках офшорних компаній за найменшої підозри в незаконній діяльності. Наприклад, у доповіді FATF «Про типові способи відмивання грошей», «сірий» імпорту визначений як інструмент відмивання грошей.

FATF розробила 40 рекомендацій щодо протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, які переглядаються кожні п'ять років і є ключовим інструментом діяльності організації [38]. Ці рекомендації представляють собою набір заходів, спрямованих на формування національних режимів протидії офшорам. Резолюція Ради Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці, створювані терористичними актами» № 1617 від 2005 року встановила їх обов'язковість для країн-членів ООН [39]. Однак наведені вище

рекомендації виявляються недостатніми для ефективної деофшоризації. Слід відзначити, що ефективні механізми деофшоризації розробляються також ОЕСР.

У 2013 році був складений звіт Про розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування, відомий як BEPS [40]. Цей звіт включав глобальну дорожню карту, яка сприяла отриманню країнами їхніх належних доходів від оподаткування. Метою було забезпечити більшу прозорість, поліпшення обміну інформацією, запобігання штучному виведенню прибутку в низькоподаткові юрисдикції та забезпечення передбачуваності для бізнесу. Цей проєкт виник через турботу податкових органів країн щодо втрат доходів внаслідок політики компаній, спрямованої на розмивання бази оподаткування та відведення прибутку в офшорні юрисдикції. Фундаментальною причиною розроблення цього проєкту стало також запізнення існуючого розподілу прав на оподаткування між країнами у зв'язку зі змінами в діловому середовищі, глобалізацією бізнесу та зростанням ролі інтелектуальної власності у створенні вартості. Проєкт отримав підтримку від «Великої двадцятки» та інших держав. Звіт BEPS визначив методики, підтвердив основні принципи оподаткування і обговорив передумови розмивання бази оподаткування.

План BEPS включає реалізацію таких заходів:

- розв'язання проблем оподаткування компаній у цифровому секторі економіки;
- боротьба з гібридними інструментами податкової мінімізації;
- удосконалення правил оподаткування контрольованих іноземних компаній (далі – КІК);
- запобігання розмиванню бази оподаткування через віднесення до витрат процентних та інших фінансових платежів;
- протидія злочинам у податковій сфері, що пов'язані зі спеціальними податковими режимами;

- недопущення зловживання конвенціями про уникнення подвійного оподаткування;
- недопущення уникнення статусу постійного представництва;
- удосконалення правил трансферного ціноутворення для операцій з нематеріальними активами;
- удосконалення правил трансферного ціноутворення для угод з високим ризиком;
- розробка методики збору та аналізу інформації про розмиття податкової бази по податку на прибуток підприємств та вивід його з-під оподаткування;
- передбачення обов'язкового розкриття даних про угоди з використанням схем агресивного податкового планування;
- перегляд вимог до підготовки документів з трансфертного ціноутворення та Звіту по країнах;
- удосконалення механізмів вирішення спорів щодо застосування договорів про уникнення подвійного оподаткування між країнами;
- розробка багатостороннього інструменту для внесення змін у двосторонні угоди між країнами щодо уникнення подвійного оподаткування [41].

В документі зазначено, що розвиток цифрової економіки є перешкодою для реалізації прав держави на оподаткування, і описано ряд методів протидії ухиленню від сплати податків, запропонованих ОЕСР. Запропоновані заходи розділено на кілька груп, таких як оподаткування компаній цифрового сектору, досягнення узгодженості на міжнародному рівні щодо корпоративного оподаткування, усунення відмінностей в оподаткуванні гібридних інструментів, посилення правил щодо «контрольованих іноземних компаній», обмеження розмивання бази оподаткування на основі вирахування процентних витрат та інших фінансових інструментів. Заходи також спрямовані на відновлення переваг міжнародних стандартів, включаючи угоди про уникнення подвійного оподаткування та боротьбу із зловживанням такими угодами, а також на забезпечення відповідності порядку

ціноутворення та створення вартості, а також на забезпечення транспарентності. Офшорні юрисдикції або офшорні зони класифікуються за різними ознаками, зокрема за класифікаціями, розробленими FATF та ОЕСР.

Таблиця 3.2

Класифікація офшорних юрисдикцій FATF і ОЕСР

Організація	«Чорний список»	«Темно-сірий список»	«Білий список»
FATF	Країни, які не взаємодіють із FATF у справах протидії відмиванню грошей і тероризму: Іран, Північна Корея	Юрисдикції, які мають стратегічні недоліки в цьому напрямі і не досягли достатнього прогресу: М'янма	Країни, які виправляють проблеми у сфері протидії тероризму і відмиванню грошей
ОЕСР	Країни, що не прийняли податкові стандарти: Коста-Ріка, Лабуан, Уругвай, Філіппіни	Юрисдикції, які зобов'язалися впроваджувати податкові стандарти, але ще не втілили ці зобов'язання: Науру і Ніуе	Юрисдикції, де податкові стандарти міжнародного рівня були впроваджені на достатньому рівні

Джерело: [42]

Організації, такі як ОЕСР і FATF, не мають правового впливу на внутрішні ринки незалежних держав. Однак їхні рекомендації спрямовані на протидію зростанню числа офшорних зон і зменшенню обсягів відтоку капіталу в ці зони. Політика цих організацій безпосередньо адресована офшорам і вказує на необхідність усунення недоліків податкового та валютного законодавства, що сприяє функціонуванню офшорних компаній на їхніх територіях.

Поза ОЕСР і FATF також існують інші організації, які на регіональному та міжнародному рівнях взяли за вирішення питань деофшоризації. Серед них Інтерпол, що займається розслідуваннями міжнародних економічних

злочинів та боротьбою з відмиванням грошей; Організація країн ЄС із боротьби з комерційною злочинністю (СССU); Офшорна група з банківського контролю; Міжнародна організація контролю у сфері обігу цінних паперів; Бернський клуб, який об'єднує представників правоохоронних органів деяких західноєвропейських країн і інші. Загалом міжнародні організації вживають конкретних заходів для протидії офшорам, таких як збільшення відкритості та прозорості для компаній-нерезидентів в офшорах, обмеження конфіденційності операцій та встановлення додаткових норм валютного контролю над цими операціями.

Тепер певні країни, відомі як «некласичні офшори», мають повідомляти органи зацікавлених країн про «підозрілі» транзакції, наприклад, постійні перекази однакових сум без вказівки реальних отримувачів і причин таких операцій. Однак, якщо мова йде про перекази незаконних (злочинно набутих) коштів, встановлення факту стає досить проблематичним без наявності судового рішення про розкриття даних. Принцип банківської таємниці дає бенефіціарам право приховувати всі виводи та вводи коштів. Однак в деяких країнах (наприклад, Швейцарії) в разі визнання транзакції підозрілою банк повинен повідомити відповідні органи або уряд країни-експортера капіталу.

Міжнародна організація Tax Justice Network сприяє підвищенню прозорості у сфері міжнародних фінансів, сповільнюючи поширення недотримання податкового законодавства та зменшуючи можливості ухилення від сплати податків. Це допомагає уникнути ситуацій, коли власники та управлінці капіталів уникають своїх обов'язків перед підприємствами, які створюють додану вартість. Однією з важливих ініціатив є створення Індексу фінансової секретності, який дозволяє визначити країни, де уряди створюють умови для утримання фінансових потоків у таємниці. Крім того, індекс відображає поточні тенденції збільшення чи зменшення рівня фінансової таємниці серед країн та ідентифікує нові суб'єкти, які використовують офшорні зони для ухилення від сплати податків. Обчислення цього індексу

базується на двох показниках: рівні фінансової анонімності та частці офшорних фінансових послуг [43].

Слід відзначити, що в декількох країнах вже є досвід деофшоризації економіки. Наприклад, концепція Контрольованих Іноземних Компаній (CFC) спрямована на запобігання ухиленню від оподаткування за допомогою офшорних компаній. Згідно з цією концепцією, дохід зарубіжної компанії, що контролюється резидентами країни, для цілей оподаткування обліковується як дохід резидентів. У США, наприклад, існує спеціальний підрозділ Податкового кодексу з 1962 року, присвячений законодавству про іноземні компанії.

На рівні ЄС антиофшорне регулювання базується на повідомленні 2004 р. щодо протидії фінансовим та корпоративним зловживанням, яке передбачає збільшення інформаційного обміну між країнами про оподаткування підприємств та узгоджену політику щодо офшорних зон. На прикладі Кіпру, великої офшорної зони, проводяться заходи для зближення його фінансової системи з іншими країнами ЄС, включаючи уніфікацію ставок податку на прибуток для офшорних і національних компаній та диференціацію резидентів і нерезидентів залежно від місця знаходження керівного органу та контролю компанії.

Отже, офшоризація є глобальним процесом, який визначається розширенням потоків товарів, послуг, капіталів, інформації та робочої сили через національні кордони. Цей явище призводить до взаємного проникнення як окремих національних ринків, так і економік в цілому, що стало ключовою тенденцією у сучасній світовій економіці. Самостійно подолати цю тенденцію на даному етапі розвитку не може жодна держава.

3.2. Розробка заходів деофшоризації вітчизняної економіки

Розуміння поняття «деофшоризація» в економічній літературі різняться. З одного боку, його розглядають як боротьбу з офшорами та посилення контролю над операціями в офшорних зонах. З іншого боку, він розглядається як полегшення умов для бізнесу та чинник розвитку національної економіки. Обидва підходи не виключають розуміння деофшоризації як проведенням державної політики, спрямованої на вдосконалення податкової, законодавчої, правозастосовчої та інформаційної сфери діяльності суб'єктів господарювання з метою зменшення втечі капіталу і його повернення.

У широкому контексті, деофшоризація означає вживання заходів для запобігання розпливанню оподатковуваної бази та виведенню прибутку з-під оподаткування (протидія БЕПС). БЕПС визначається саме як розмивання оподатковуваної бази та виведення прибутку з-під оподаткування. В більш вузькому розумінні, деофшоризація – це ідентифікація прибутків, які виведені в офшорні юрисдикції, і оподаткування цих прибутків.

За умови розгляду цих аспектів як окремого поняття, деофшоризація становить собою впровадження низки заходів на рівні країни в різних сферах, включаючи правову, законодавчу та інформаційну, з метою зменшення або усунення можливостей розмивання оподатковуваної бази чи виведення прибутку з-під оподаткування. Головна мета деофшоризації полягає в інтеграції компаній до загальної корпоративної бази оподаткування для припинення розмивання цієї бази.

В даний час актуальність розвитку офшорингу пояснюється кількома сучасними тенденціями:

- збільшення наявності капіталу у світовій економіці;
- прискоренням обороту фінансових активів на міжнародному рівні та їх більш ефективним використанням;
- зменшенням ризиків шляхом переміщення капіталу в економічно стабільні та безпечні країни;

Причини, які зумовлюють популярність офшорних зон, можна розглядати з точки зору їхніх ключових характеристик. Однією з основних причин, що спонукає бізнес покидати розвинені країни і переходити в офшори, є високий рівень податків. Щодо країн. Що розвиваються, до яких відноситься і Україна, тут існують інші механізми, які залежать від ситуації кожного платника податків та його мотивації. Це призводить до виділення семи можливих причин, чому українські компанії обирають офшори:

- прагнення знизити податкові та інші платежі до бюджету, оскільки офшорні зони, як правило, пропонують низькі або нульові ставки оподаткування, що сприяє зменшенню витрат в конкурентній боротьбі та збільшенню прибутку;

- привабливість офшорної юрисдикції для інвесторів через низькоефективне внутрішнє інституційне середовище в національній економіці. Офшорні юрисдикції часто використовують англійське право для більш ефективного захисту прав власників, зокрема міноритарних інвесторів, та характеризуються меншим ризиком втрати капіталу;

- макроекономічна та геополітична стабільність, а також передбачуваність податкової політики як елементи привабливого інвестиційного клімату офшорних зон;

- бажання компаній отримати спрощений доступ до міжнародного бізнесу та глобальних ринків через проведення IPO;

- мінімізація трансакційних і контрольних витрат, оскільки підприємці прагнуть спростити організацію та ведення бізнесу;

- легалізація «відмитих» грошей та намагання сховати незаконно набути доходи та фінансування кримінальної діяльності через надання повної анонімності у проведенні операцій;

- використання офшорів як можливості для виживання на ринку шляхом скорочення податкових та інших витрат, хоча ухилення від оподаткування не є основною метою.

Однак розвиток офшорингу призводить до кількох негативних наслідків:

- підрив ефективності податкових баз країн, де резиденти використовують офшорні послуги;

- збільшення можливостей відмивання нелегальних доходів та фінансування тероризму за умов фінансової анонімності;

- неконтрольовані потоки «гарячих грошей», які дестабілізують глобальну фінансову систему.

Важливо відзначити, що використання офшорних податкових схем є вигідним для платників податків, але з точки зору держави може мати наступні негативні наслідки, окрім зниження рівня податкових надходжень:

- господарюючі суб'єкти значно знижують свої податкові витрати та отримують непідґрунтовану конкурентну перевагу;

- поступова монополізація ринку підриває стабільність та ефективність конкурентного середовища;

- дестабілізація інвестиційного клімату.

Ці наслідки можуть викликати ряд інших негативних ефектів, таких як підрив національної та економічної безпеки, порушення макроекономічної та соціальної стабільності, а також дефіцит державного бюджету.

Зміцнення податкової бази можливе за умови підвищення ефективності трансферного ціноутворення, що, в свою чергу, потребує реалізації таких заходів:

- посилити співробітництво між країнами щодо захисту податкової бази окремої країни від міжнародних схем уникнення сплати податків, зокрема:

- = переглянути умови Договору між Україною та США з метою поліпшення дотримання податкових правил і використання положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA). Важливо не лише забезпечувати передачу інформації урядові США про рахунки громадян США в Україні, але також розпочати отримання даних про рахунки українців в США (дотримання принципу взаємності – двосторонній режим);

= продовжувати політику періодичного перегляду Угод між Україною та іншими країнами щодо усунення подвійного оподаткування, що включають податкові ставки, які сприяють «агресивному податковому плануванню» та схемам уникнення сплати податків;

= приєднатися до процедури Common Reporting Standard OECD (CRS), яка регулює автоматичний обмін інформацією за міжнародними нормами;

- запровадити посилену фінансову відповідальність за приховування доходів (переміщення прибутків) в офшорні (низькоподаткові) юрисдикції;

- посилити використання міжнародних фінансових інструментів захисту податкової бази країни від міжнародних схем уникнення від сплати податків (контроль ТЦУ, План BEPS, MLI, KIK, CRS, BEPS 2.0 та інші) окремими підрозділах Міністерства фінансів, податкової служби та, частково, митної служби з належним фінансуванням, чисельністю та компетенцією персоналу.

Таким чином, сьогодні проблема використання офшорів українськими компаніями вимагає серйозної уваги та активних заходів з боку держави. Незважаючи на негативну репутацію офшорного бізнесу, існує комплекс заходів, спрямованих на поліпшення ситуації та формування цивілізованого підходу до використання офшорів як методу міжнародного податкового планування. Необхідно покращувати внутрішній інвестиційний клімат. Застосування такого підходу дасть можливість вирішити не лише проблема офшорів, а й безліч інших завдань, таких як модернізація економіки, прискорення економічного зростання, зменшення темпів інфляції, збільшення притоку прямих іноземних інвестицій та підтримка соціальної стабільності. Загалом можна визначити наступні ключові заходи для деофшоризації української економіки (рис. 3.1).

ОСНОВНІ ЗАХОДИ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ ЕКОНОМКИ УКРАЇНИ	
Покращення економічної ситуації та інвестиційної привабливості країни	
Регулювання валютного, податкового, митного та інвестиційного контролю	
Встановлення солідарної відповідальності осіб, керуючих офшорною компанією, з обов'язковим розкриттям кінцевих бенефіціарів	
Проведення амністії для капіталу, розміщеного в офшорних компаніях	
Розробка процедур для повернення нелегально вивезених грошей до країни резидента	
Удосконалення системи міжурядової співпраці правоохоронних органів у питаннях офшорного бізнесу	
Підвищення відповідальності фірм щодо реєстрації або придбання офшорних компаній	
Збільшення відповідальності менеджменту компаній за факти роботи за нелегальними схемами вивезення капіталу в обхід акціонерів компанії	
Зарукування податків у випадку виявлення факту існування офшорної компанії	
Удосконалення технологічних міжвідомчих баз інформаційного забезпечення та контролю за міграцією капіталу в країни-офшори	

Рис. 3.1. Заходи деофшоризації української економіки

Джерело: складено автором за даними [44]

Отже, протидія ухиленню від сплати податків за допомогою офшорних зон залежить від здатності організаційно-функціонального комплексу методів, механізмів та інструментів, які забезпечують загальну ефективність державного регулювання (рис. 3.2). Для підвищення ефективності політики деофшоризації держави важливим є впровадження регулюючих інструментів, які поєднують адміністративний та економічний характер і здійснюються за участю міжнародних фінансових інституцій, органів державної влади, фінансово-кредитних установ і безпосередньо суб'єктів підприємницької діяльності.

Рис. 3.2. Методичний інструментарій деофшоризації української економіки

Джерело: авторська розробка

На сьогодні рядом визначних міжнародних організацій, таких як ОЕСР, ФАТФ, Єврокомісія, Світовий банк, а також державами, які успішно протистоять виведенню капіталів за допомогою офшорних зон, були розроблені різноманітні інструменти боротьби з розмиванням податкової бази, легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом, та поверненням активів. Ці інструменти охоплюють адміністративні заходи, такі як введення мораторію на зовнішні зобов'язання, заморожування ринку облігацій зовнішньої державної позики, обов'язковий продаж частини експортної виручки на спеціалізованій торговельній сесії та інші, а також економічні заходи, такі як податкова амністія, удосконалення правил оподаткування контрольованих іноземних компаній, віднесення до витрат процентів та інших фінансових платежів, удосконалення правил трансфертного ціноутворення та інші.

Лише комплексне впровадження та реалізація цих інструментів та заходів державної політики в сфері протидії ухиленню від сплати податків з використанням офшорних зон дозволить сформувати ефективну систему протидії виведенню капіталів із країни. Ця система повинна вистачати для реалізації базових завдань, таких як підтримка макроекономічної та фінансової стабільності, економічного зростання та фінансової безпеки держави. Урахування нових викликів і загроз, нестандартності ситуацій та критичності проблем, пов'язаних із зростанням ухилення від сплати податків через офшорні зони, об'єктивно вимагає аналізу світових тенденцій виведення та акумуляції капіталів, оцінювання тенденцій та макроекономічних наслідків виведення капіталів з України, а також ефективності прийнятих заходів державної політики щодо протидії відтоку капіталів.

Висновки до розділу 3

Уникнення оподаткування та «відмивання» брудних грошей за допомогою використання офшорних юрисдикцій є проблемою світового масштабу. Економічно розвинуті країни створили світові організації, основною метою яких є протидія відмиванню коштів, уникнення подвійного оподаткування та розмиванню податкової бази. До таких організацій відносять FATF, Групу Світового банку, ОЕСР, Єврокомісію та інші. Вказані організації розробили механізми, спрямовані на протидію легалізації злочинних доходів, виведенню капіталів з країни за допомогою офшорних зон, розмиванню податкової бази, поверненню активів. Зазначені механізми передбачають використання адміністративних інструментів та інструментів непрямого впливу.

Регулювання офшорного бізнесу у світі може здійснюватися у формі внутрішнього та зовнішнього регулювання, яке, у свою чергу, поділяється на світове та регіональне регулювання. Основними напрямками світової політики деофшоризації є гармонізація податкового законодавства, забезпечення міжнародної стабільності, протидія «відмиванню коштів та фінансування тероризму, забезпечення економічного розвитку регіонів.

До основних заходів деофшоризації української економіки можна віднести такі: покращення економічної ситуації та інвестиційної привабливості країни, регулювання валютного, податкового, митного та інвестиційного контролю, встановлення солідарної відповідальності осіб, керуючих офшорною компанією, з обов'язковим розкриттям кінцевих бенефіціарів, проведення амністії для капіталу, розміщеного в офшорних компаніях, розробка процедур для повернення нелегально вивезених грошей до країни резидента, удосконалення системи міжурядової співпраці правоохоронних органів у питаннях офшорного бізнесу, підвищення відповідальності фірм щодо реєстрації або придбання офшорних компаній.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню використання офшорів як інструменту відмивання коштів та ухилення від сплати податків. При написанні кваліфікаційної роботи розкрито сутність поняття «ухилення від оподаткування» та «офшорна юрисдикція», розкрито причини ухилення від сплати податків, проаналізовано переваги та недоліки використання офшорних схем. Проведено ґрунтовний аналіз схем та обсягів використання офшорів з метою легалізації коштів та ухилення від сплати податків. Запропоновано напрями деофшоризації вітчизняної економіки. За підсумками проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Ухилення від сплати податків становить серйозну загрозу економічній безпеці держави: призводить до збитків у доходах державного бюджету, підриває довіру до держави як правового інституту.

2. Поширеним методом зменшення податкових платежів є використання офшорних юрисдикцій. Офшори стали особливо популярними у другій половині XX ст. Використання офшорних юрисдикцій має свої переваги, такі як зменшення податкових платежів, легкість ведення бізнесу, доступ до інвестицій, правовий захист та конфіденційність. Однак існують й недоліки, такі як підвищена увага податкових та правоохоронних органів, обмеження доступу до внутрішнього фінансового ринку, репутаційні ризики та обмеження у доступі до ліцензій.

3. Втручання російської федерації утворює серйозну загрозу для всіх аспектів національної безпеки та може порушити існування української держави. Воєнні дії створюють значні труднощі в фінансовій сфері, оскільки витрати на військові операції вимагають великих фінансових ресурсів, тоді як доходи бюджету різко зменшуються. Причини низьких податкових надходжень обумовлені об'єктивними факторами, такими як зниження бізнес-активності та руйнування промислової інфраструктури.

4. Перед конфліктом українська економіка мала високий рівень офшоризації, де офшорні юрисдикції використовувались як для зменшення податкових обов'язків, так і для «відмивання» нелегально отриманих коштів. Розповсюджені методи «відмивання» включають метод «сходинок», кредитний метод, трансфертне ціноутворення, виплату роялті та використання податкових гібридів. Показники офшоризації включають обсяги інвестицій та експорту до країн, які Кабінет міністрів України включив до офшорних зон.

5. Податкові органи контролюють операції, які викликають підозру, зокрема. Більше половини таких операцій стосується експорту товарів. Дослідження структури експорту свідчить, що українські експортери часто реалізують продукцію в офшорні юрисдикції.

6. Уникнення оподаткування та легалізація коштів через застосування офшорних юрисдикцій є проблемою глобального масштабу. Економічно розвинуті країни встановили світові організації з метою протидії відмиванню грошей, уникненню подвійного оподаткування та розмиванню податкової бази. Такі організації включають FATF, Групу Світового банку, ОЕСР, Єврокомісію та інші. Вони розробили механізми для боротьби з легалізацією злочинних доходів, виведенням капіталу через офшорні зони та розмиванням податкової бази. Ці механізми передбачають використання адміністративних інструментів та засобів непрямого впливу.

7. Регулювання офшорного бізнесу в світі може бути внутрішнім або зовнішнім, а останнє може бути світовим або регіональним. Основні напрямки світової політики деофшоризації включають гармонізацію податкового законодавства, забезпечення міжнародної стабільності, боротьбу з «відмиванням» грошей та фінансуванням тероризму, а також забезпечення економічного розвитку регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панура Ю. В Теорія фіскального регулювання економіки: навчально-методичний комплекс. Ірпінь, 2011. С. 63.
2. Інтерв'ю Голови Державної податкової служби України Олексія Любченка. Сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/449487.html>
3. Глущенко С.В., Казакова М.О. Мінімізаційні податкові схеми: зарубіжна та українська практика. Магістеріум. Економічні студії. 2014. Вип. 56. С. 21-25.
4. Корунчак Л.А. Нормативно-правовой договор: синергетические особенности. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2018, август. С. 11–14. URL: http://jurnaluljuristic.in.ua/archive/2018/4/part_2/2.pdf.
5. Крисоватий А.І., Кізима А.Я. Податковий менеджмент: навч. посіб. Тернопіль: Карт-бланш, 2004. 304 с.
6. Матвійчук К.А. Тіньова економіка в Україні як наслідок уникнення від сплати податків. І Міжнародна науково-практична конференція «Фінансовий механізм рішення глобальних проблем» (20-21 вересня 2012 р.) URL: http://www.confcontact.com/2012_09_21/7_matvijchuk.htm
7. Причини розвитку офшорних юрисдикцій. URL: <http://www.citizenship.uf/index.php?art=157&no=6>
8. Головченко А.В. Використання офшорів українським бізнесом. *Бізнес-журнал*. 2014. № 07(220). URL: https://issuu.com/business-magazine/docs/2014_07.
9. Історія виникнення та розвитку офшорних юрисдикцій. URL: <http://locman.com.ua/history.html>.
10. Jurisdictions under Increased Monitoring. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-october-2023.html>

11. Редзюк Є.В. Офшоризація світової економіки: перспективи для України і світу. *Вісник Асоціації докторів філософії України*. 2015. № 11. URL: <http://aphd.ua/publication-34/>.

12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Міжнародний документ від 31.10.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/Text>

13. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

14. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

15. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

16. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X.

17. Дельфінов О., Шепелєва А., Україна витрачає до 6 мільярдів доларів щомісяця через війну. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/ukrainavytrachaie-do-shesty-miliardiv-dolariv-shchomisiatsia-cherez-viinu-usaid/a-62214004>

18. Dragon Capital, Dragon Capital погіршив прогноз реального ВВП до – 32% р/р в 2022 р., очікує падіння економіки на 5% р/р в 2023 р. та помірну девальвацію гривні до 43 грн/дол наприкінці року, https://dragon-capital.com/ua/media/press-releases/dragon-capital-pogirshiv-pronozrealnogo-vvp-do--32rr-v-2022-r-ochikue-padinnya-ekonomiki-na-5-rr-v-2023-r-ta-pomirnu-devalvatsiyu-grivni-do-43-grndol-naprikintsiro/?fbclid=iwar3n7bijfde_ud8vnjzveavnif4-3nizm6n6_vekkenqckzty64phckguks

19. Міністерство економіки України. Мінекономіки попередньо оцінює падіння ВВП у 2022 році на рівні 30,4% <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4470bafb-5243-4cb2-a573-5ba15d9c8107&title=MinekonomikiPoperedno>

20. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>

21. Міністерство фінансів України. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/pdf> ,

22. Прес-служба Верховної Ради України, дефіцит коштів державного бюджету на 59% наповнюється із зовнішніх джерел, – Голова Комітету з питань бюджету Роксолана Підласа. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/231453.html

23. Міністерство фінансів України. Держбюджет – 2022: до загального фонду надійшло 1,343 трлн гривень URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/derzhbiudzheta-2022_do_zagalnogo_fondu_nadiishlo_1491_trln_griven-3790

24. Офіційний сайт Державної податкової служби. URL: <https://tax.gov.ua>

25. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: 2021. Київ. 2021. 55 с.

26. Луцишин З.О., Мехтієв Е. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів. *Міжнародна економічна політика*. № 2 (27). 2017. С. 62-94.

27. Столяров В.Ф., Островецький В.І. Становлення та розвиток офшорної діяльності резидентів України. *Економічний вісник Донбасу* № 1 (43). 2016. С. 68-82.

28. Паршин Ю., Санакоєв Д., Самойлова С. Офшоризація та деофшоризація економіки: міжнародний досвід та особливості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021, №2. С.294-296

29. *Прямі інвестиції з України. Платіжний баланс*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1>

30. План дій BEPS: ключові аспекти для України. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2020_BEPS.pdf

31. Про ратифікацію Багатосторонньої конвенції про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування: від 28.02.2019 № 2692-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2692-19#Text>

32. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20>

33. Результати роботи ДПС щодо податкового контролю за трансфертним ціноутворенням. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenniya-ta-mijnarodne-opodatkovannya/transfertne-tsinoutvorenniya/prezentatsiyni-materiali/726855.html>

34. Дубовик С.В. Аналіз світового досвіду з оподаткування контрольованих іноземних компаній. *Податки і оподаткування*. 2011. № 11. С.7-16

35. Ямко П.Ю. Податковий механізм офшорних країн: сутність, функції, інструменти. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. № 4. С. 135-140.

36. Number of banks per country of origin. Commission de Surveillance du Secteur Financier (CSSF). URL: <http://www.cssf.lu>

37. Black and grey lists. FATF. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/countries/black-and-grey-lists.html>

38. The FATF Recommendations. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html>

39. Загрози міжнародному миру та безпеці, створювані терористичними актами: Резолюція Ради Безпеки ООН № 1617 від 29.07.2005 року. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/446/81/PDF>

40. Мінфін розробив дорожню карту реалізації Плану дій BEPS. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249982923>

41. BEPS Actions. OECD. URL: <http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions.htm>.

42. Гуржій О.Ю., Бондаревська К.В. Процес деофшоризації в умовах світової глобалізації. *ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ*. Випуск 42. 2020. С.23-28.

43. Тищук Т.А. Виведення капіталів з України: масштаби та напрямки запобігання: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2013. 39 с.

44. Бабонін В.Б Міжнародний досвід ведення і регулювання офшорного бізнесу. *Фінансовий ринок України*. 2020. №2. С.34-41.

